

2023-03-13

Handläggare
Jens Westlund
Telefon: 08-508 21 150

Till
Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd
2023-04-20

Underlag för budget 2024 med inriktning 2025 och 2026

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd

Förvaltningens förslag till beslut

1. Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd godkänner förslaget till underlag för budget 2024 med inriktning för 2025 och 2026.
2. Nämnden överlämnar förslaget till kommunstyrelsen för fortsatt beredning.

Sammanfattning

Nämnden har i underlaget redovisat en övergripande och sammanfattande analys av verksamhetens utveckling de kommande åren. Underlaget beskriver trender, utvecklingstendenser, lagförslag, strukturella frågor och demografiska förändringar, effekterna av dessa samt eventuella åtgärder.

Ärendet beredning

Ärendet har utarbetats av samtliga avdelningar och samordnas av nämndkansliet. Förvaltningen samverkar ärendet med de fackliga organisationerna 11 april 2023.

Innehållsförteckning

Underlag för budget 2024 med inriktning 2025 och 2026 för Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd.....	1
Förslag till beslut	1
1 Kommunfullmäktiges inriktningsmål	4
1.1 Ett Stockholm som håller samman med en stark och jämlik välfärd i hela staden	4
1.2 Ett grönt och fossilfritt Stockholm som leder en rättvis klimatomställning.....	5
1.3 Ett Stockholm med en stabil och hållbar ekonomi med utbildning, jobb och bostäder för alla.....	6
2 Nämndens verksamhetsområde	9
2.1 Förskoleverksamhet.....	10
2.2 Verksamhet för barn, kultur och fritid.....	12
2.3 Äldreomsorg.....	13
2.4 Stöd och service till personer med funktionsnedsättning	15
2.5 Individ- och familjeomsorg inkl. socialpsykiatri.....	16
2.6 Stadsmiljöverksamhet.....	18
2.7 Ekonomiskt bistånd	21
2.8 Arbetsmarknadsåtgärder.....	21
2.9 Övrigt.....	
3 Sammanfattande ekonomisk analys	22
3.1 Drift	22
3.2 Investeringar	24
3.3 Verksamhetsprojekt (Driftprojekt).....	25
4 Lokalförsörjningsplan.....	25
4.1 Sammanfattning.....	25
4.2 Planeringsförutsättningar.....	26
4.3 Bedömd hyreskostnadsutveckling	28
4.4 Samverkan	29
4.5 Kommunal verksamhet - annan än pedagogisk verksamhet	29
4.5.1 Summerande analys av nuläge samt framtida planering.....	29
4.5.2 Nuläge 31 januari 2023	29

4.5.3	Lokalbehov för annan kommunal verksamhet	29
4.5.4	Planerade lokalförändringar för år 2024-2031 (första planeringsperioden).....	29
4.5.5	Planerade lokalförändringar för åren 2032-2040 (andra planeringsperioden).....	30
4.6	Pedagogisk verksamhet	30
4.6.1	Summerande analys av nuläge samt framtida planering	30
4.6.2	Nuläge 31 januari 2023	30
4.6.3	Planering av lokaler för år 2024-2031 (första planeringsperioden)	31
4.6.4	Långsiktig planering av behovet av lokaler mellan år 2032-2040 (andra planeringsperioden).....	33
4.6.5	Enskilt driven förskola eller fristående skola.....	34
4.7	Övrig information.....	34
4.7.1	Särskild redovisning av vissa lokalprojekt.....	34
5	Övriga redovisningar	34

1 Kommunfullmäktiges inriktningsmål

I detta underlag beskriver Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd kommande årens utveckling och prioriteringar för stadsdelsnämndens kärnverksamheter samt nämndens strategiska satsningar som bidrar till kommunfullmäktiges tre inriktningsmål. Satsningarna har sin utgångspunkt i nämndens kärnverksamheter, de prioriterade områdena i stadens budget samt Vision 2040.

Inledningsvis sammanfattas i punktform strategiska satsningar och prioriteringar som bidrar till kommunfullmäktiges inriktningsmål under treårsperioden. De strategiska satsningarna har sin utgångspunkt i identifierade förändringar eller utmaningar som har störst påverkan på verksamheterna att nå inriktningsmålen. Det innebär att i underlaget presenteras bara de mest prioriterade satsningarna. I detta avsnitt lämnas även förslag på stadsövergripande prioriterade frågor som nämnden bedömer behövs för att förbättra förutsättningarna för stadens nämnder (och bolag) att arbeta mot inriktningsmålen. Därtill har nämnden även tagit hänsyn till de särskilt prioriterade frågorna från direktiven i budgeten för 2023-2025. Nämnden lämnar förslag där det finns behov till förbättrad samverkan mellan stadens nämnder och bolag.

Föregående år var det pandemin och händelseutvecklingen med anledning av den vid tidpunkten nyligen genomförda ryska invasionen av Ukraina som låg som grund för den ekonomiska utvecklingen. För detta underlag är de verkande faktorerna något fler och allvarigare. Utöver att Rysslands invasion av Ukraina fortsätter och konflikten fördjupas, är Sverige på väg in i en lågkonjunktur med ökad inflation, ökade räntor samt ökad arbetslöshet.

1.1 Ett Stockholm som håller samman med en stark och jämlik välfärd i hela staden

- Familjerätternas umgängesstöd skiljer sig åt i staden. Stadsdelsnämnder erbjuder olika antal timmar och det varierar om stödet erbjuds i en lokal eller genom ett upplägg som liknar kontaktpersonsuppdrag. Om umgängesstödet skulle anordnas av socialförvaltningen säkras likställigheten samtidigt som det skulle spara resurser ur flera perspektiv.
- Stadsdelsnämnden har uppmärksammat behov av att säkra likställigheten i staden när det gäller umgängesstöd och föreslår att Socialförvaltningen gör en översyn och lämnar förslag. I dagsläget är det olika vad som erbjuds beroende på var familjen bor. Familjerätten bedöms få en ökad ärendebelastning utifrån införandet av att föräldrar som överväger att inleda en tvist i domstol i frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge, ska delta i informationsamtal och få information som syftar till att hitta den lösning som är bäst för barnet.
- Det är ojämlikhet i staden gällande när ansvaret för 18-åringar övergår från barn och ungdomsvården till ekonomiskt bistånd, beroende- eller funktionsnedsättning. Nämnden föreslår att Socialförvaltningen får i uppdrag att göra en översyn med tydligt direktiv att lämna förslag som ger likställt stöd oberoende av vilken stadsdel som ungdomen tillhör.
- Det är av största vikt att stadens egna boenden i stadsdelen, på socialförvaltningen och SHIS utvecklas för att möta målgruppens komplexa behov samt att fler lämpliga boenden skapas. Boenden för socialpsykiatrins målgrupp är underfinansierade varför

nämnden föreslår att Socialförvaltningen får i uppdrag att utreda situationen. Det är idag inte möjligt att driva boende inom socialpsykiatri ur ett ekonomiskt perspektiv. Målgruppen är ökande och behov av platser ökar därför med åren.

- Alla Stadsdelsnämnder och Socialförvaltningen ska säkerställa en fungerande samverkan med Region Stockholm för barn, ungdomar och vuxna med psykisk ohälsa och/eller missbruk. Ett sammanhållet sömlöst individcentrerat stöd från olika verksamheter är viktigt för att förebygga psykisk och fysisk ohälsa.
- Stockholmare med ekonomiskt bistånd som står långt ifrån arbetsmarknaden ingår inte i målgruppen för Jobbtorg eller START. Nämnden föreslår samverkan mellan nämnder och berörda fackförvaltningar för att utveckla insatserna till målgruppen.

Nedan två samverkanssatsningar kopplade till i direktiven det prioriterade området ”omställning till en god och nära vård i syfte att ge en samordnad vård” i KF budget

- Stadsdelsnämnden avser stärka och utveckla samverkan med primärvården och primärvårdsrehabiliteringen kring äldres hälsa och välmående. Stärka samverkan med slutenvården för en trygg och säker hemgång efter sjukhusvistelse, där arbetsmodellen Tryggt mottagande är viktig. Samverkan med läkarorganisationen för en trygg, säker och personcentrerad vård och omsorg.
- Utveckla mötesplatserna och aktivitetscentren med fokus på seniorernas hälsa och att bryta ofrivillig ensamhet och isolering.

Nedan två samverkanssatsningar som är kopplade till direktiven i det prioriterade området ”vägen till arbete och egen försörjning” i KF budget.

- I grupp- och servicebostäderna bor fler personer i arbetsför ålder som inte har arbete och inte heller deltar i daglig verksamhet. Det är otydligt vem som har ansvaret att motivera och stödja den enskilde att närma sig arbetsmarknaden genom att ta kontakt med arbetsförmedling eller att söka insatsen daglig verksamhet och välja en utförare som kan erbjuda en väg ut i arbete. Nämnden föreslår att stadsledningskontoret initierar en översyn.
- Stadsdelsnämnden driver många dagliga verksamheter i egen regi och erbjuder en stor spännvidd vad gäller inriktningar och målgrupper. Trots den ökade efterfrågan på platser bedömer nämnden att det finns en ekonomisk risk som nämnden själv får stå för vid en eventuell överetablering av verksamheter och platser. Staden som helhet borde vara med att ta den risken.

1.2 Ett grönt och fossilfritt Stockholm som leder en rättvis klimatomställning

Satsningar kopplade till det prioriterade området miljö och klimat i KF budget.

- Stadsdelsnämnden ska under 2024 revidera den lokala miljö- och klimathandlingsplanen. Handlingsplanen kommer att innehålla strategier och aktiviteter för de områden där nämnden behöver minska sin klimatpåverkan, vidta anpassningsåtgärder, samt stärka den biologiska mångfalden.

- Stadsdelsnämndens rese- och mötespolicy ska revideras under 2024. Policyn tar upp punkter om fossilfria resor och miljösmarta möten. Policyn svarar upp mot behovet av ett samlat och aktuellt grepp kring frågor om klimatsmarta resor och möten.
- En flerårig plan för energibesparande åtgärder kommer att tas fram, för att nå målet om att minska den totala energianvändningen med 10 procent fram till 2026.
- Stadsdelsnämnden har behov av att ta fram en modell för hur relevant miljö- och klimatdata ska nå och användas av verksamheterna. Modellen ska tas fram i samverkan med partners inom innovation samt berörda funktioner inom staden.
- Stadsdelsnämndens roll i arbetet med att binda och fånga upp koldioxid, och därmed bidra till målet om en klimatpositiv stad 2030, kan utvecklas. Rollen får gärna förtydligas från centralt håll under planperioden.
- Samverkan kring klimatanpassning i stadsmiljön behöver öka. Klimatanpassningsfrågor tangerar både miljösamordning, säkerhet- och beredskapsarbete, samhällsplanering och stadsmiljöverksamhet på lokal nivå. En tydligare samordning från centralt håll, som inkluderar samtliga ovan nämnda perspektiv, är önskvärd.
- För att kunna nå stadens mål inom miljö- och klimatområdet, behöver de ekonomiska förutsättningarna matcha målsättningarna bättre. Klimatinvesteringsmedel och medel för biologisk mångfald bör nycklas ut istället för att delas ut genom en administrativt omständlig ansökningsprocess. Om medlen skulle fördelas istället för att ansökas om, skulle en bättre långsiktighet kunna skapas i arbetet, och stadsdelsnämnderna skulle därmed kunna arbeta strategiskt utifrån flerårsplaner.
- De praktiska förutsättningarna kring exempelvis inköp av livsmedel behöver matcha målsättningarna. När centrala avtal tecknas för exempelvis livsmedelsinköp behöver utbudet hålla samma andel ekologiskt som målsättningen, och det behöver finnas krav på att leverantören faktiskt kan leverera det ekologiska utbudet. Parallellt med detta behöver kommunstyrelsen ge de ekonomiska förutsättningarna till stadsdelsnämnderna för att nå målen. I skrivande stund kostar en del ekologiska varor fyra gånger så mycket som konventionella hos leverantören, och under den konjunktur som väntas under planperioden kan bland annat detta mål därför bli mycket svårt att nå.

1.3 Ett Stockholm med en stabil och hållbar ekonomi med utbildning, jobb och bostäder för alla

Två samverkanssatsningar som är kopplade till direktiven prioriterade området ”effektiv lokalförsörjning” i KF budget.

- Stadsdelsnämnden ser ett behov av bättre samverkan mellan förvaltningar och bolag då det är en stor utmaning att de förslag på byggnadsprojekt som lämnas till förvaltningen allt oftare överstiger de gränsvärden som staden tagit beslut om. Det är också utmanande att projektkostnaden stiger ytterligare under processens gång vilket leder till att gränsvärden ofta passeras när projekten redan är långt gånga. Detta ger i sin tur höga kostnader för förgävesprojekteringar om projekten inte godkänns alternativt höga framtida hyreskostnader om projektet ändå godkänns. Nämnden hamnar på så sätt i svåra dilemman både gällande kostnader och lokalbehov.

- Stadsdelsnämnden ser behov av att se över samverkan med Exploateringsnämnden som har börjat göra markanvisningar där stadsdelsnämnden har tomträtt. Det leder ofta till att nämnden i fråga får en annan lokal i den nya byggnaden, men då till en mycket högre hyra.

Två samverkanssatsningar som är kopplade till i direktiven prioriterade området ”näringslivsarbete utifrån staden näringslivspolicy” i KF budget.

- Stadsdelsnämnden ser ett behov av att lyfta trygghetsproblematiken som finns i flera verksamhetsområden till att bli ett stadsövergripande arbete. Verksamhetsområdenas olika karaktär behöver värnas, och det finns en risk att näringsidkare stänger sin verksamhet om otryggheten förvärras.
- Dialoger och samverkan med det lokala näringslivet behöver utvecklas till att utöver trygghets- och stadsutvecklingsfrågor, även inkludera ett större fokus på frågor om socialt och ekologiskt ansvarstagande.

Tre samverkanssatsningar som är kopplade till i direktiven prioriterade området ”brottsförebyggande och trygghetsskapande samt säkerhetsfrågor” i KF budget.

- Samarbetet mellan stadsdelsnämnden och kommunpolis ska stärkas när detaljplaner går på samråd för att skapa en samsyn och ge kraft i synpunkter kring trygghet.
- Stadsdelsnämnden ska intensifiera arbetet med att nå målet i stadens trygghetsprogram, att Stockholms stad inte ska ha några utsatta områden år 2025. I stadsdelsområdet finns det ett utsatt område, Älvsjö-Solberga. Samverkan ska ske med polisen och utbildningsförvaltningen.
- Stadsdelsnämnden bedömer att arbetet med målgruppen vuxna missbrukare med psykisk ohälsa behöver utvecklas och stärkas. Lösningarna som kan erbjudas den här gruppen behöver bli fler och mer långsiktiga samt samordnas centralt i staden. Det finns en risk att gruppen växer under planperioden, till följd av lågkonjunktur, arbetslöshet och ekonomisk utsatthet.

Fyra samverkanssatsningar som är kopplade till i direktiven prioriterade området ”kompetensförsörjning, med särskilt fokus på ledarskap” i KF budget.

- Stadsdelsnämnden ser ett behov av kompetensutveckling inom socialpsykiatri och personlig assistans, liknande det som erbjuds inom LSS. Verksamheterna har svårt att rekrytera utbildad personal vilket får konsekvenser för målgruppens brukare. En grundutbildning liknande den som erbjuds inom LSS gynnar brukare och underlättar möjligheten att rekrytera och behålla personal. Stadsdelsnämnden föreslår att socialförvaltningen utvecklar interna utbildningar med lärosäten.
- Stadsdelsnämnden ser ett behov av att arbeta aktivt, övergripande och långsiktigt med kompetensförsörjning för att utveckla, behålla, attrahera och rekrytera medarbetare och chefer. Nämnden arbetar med personalplanering för att kontinuerligt och långsiktigt möta uppdrag och behov i verksamheterna. I detta är det särskilt viktigt att beakta den framtida kompetensförsörjningen i föränderliga verksamheter liksom ett strukturerat arbete med successionsplanering för chefer och andra nyckelbefattningar.

Det finns ett behov av ökat samarbete mellan nämnderna och Socialförvaltningen med lärosäten för att förbättra processen och möjligheten att göra intern karriär.

- Det finns behov av att effektivisera och samordna rekrytering och omhändertagande av elever från yrkesutbildningar som ska jobba med personer med funktionsnedsättning. I dag har varje stadsdel och skolorna egna rutiner och arbetssätt vilket medför att resurserna inte används optimalt. Staden behöver ta hand om cirka 3 500 elever per år och därför behövs gemensam samordning och samverkan.
- Stadsdelsnämnden ser en utmaning i att rekrytera legitimerade hälso- och sjukvårdspersonal samt omvårdnadspersonal med rätt kompetens inom äldreomsorgen, vilket får konsekvenser att erbjuda äldreomsorg av god kvalitet. Under perioden kommer nya kravet på skyddad yrkestitel.

Sex samverkanssatsningar som är kopplade till i direktiven prioriterade området ”ständiga förbättringar, innovation och digitalisering” i KF budget.

- Stadsdelsnämndens verksamheter inom socialtjänst och äldreomsorg är beroende av modernisering av de sociala systemen som Socialförvaltningen och Äldreförvaltningen är ansvariga för. Det handlar bland annat om tillskapandet av e-tjänster, att dokumentation blir lättillgänglig för klienter, att verksamhetssystem blir användarvänlig och att möjligheterna ta ut underlag för uppföljningar förbättras genom ett användarvänligt systemstöd. Nämnden föreslår att stadsledningskontoret initierar en arbetsgrupp som får se över situationen.
- Stadsdelsnämnden ser behov av att staden centralt tar initiativ och satsar på användning av välfärdsteknik i äldreomsorgens verksamheter för ökad trygghet, självständighet och livskvalitet för den äldre.
- Digitaliseringstakten behöver öka inom social omsorg och äldreomsorgen. Stadsdelsnämnden ser behov av ökad samverkan i denna fråga tillsammans med Socialförvaltningen och Äldreförvaltningen. Verksamheterna har behov att på ett enkelt sätt ta ut statistik både inom sociala system och ekonomi. Även antalet e-tjänster behöver öka. Stockholms stad ligger efter många kranskommuner. Satsningar inom e-tjänster är kostnadseffektivt i längden då det i dagsläget tar tid från brukare och personal.
- Stadsdelsnämnden ser ett behov av samverkan i utvecklingsarbetet med regionen så att invånare får rätt stöd i rätt tid av rätt huvudman. Nuvarande gemensamma arbetssätt behöver vidareutvecklas där effektiva möten och gemensamma digitala lösningar förstärks. För att säkerställa att rätt insatser ges ser nämnden behov av att staden centralt upphandlar ett stadsövergripande system för säker informationsöverföring mellan kommun och region.
- Stadsdelsnämnden ser ett behov av att arbeta för en helhetssyn på informationsför-
sörjning och hantering genom att etablera ett systematiskt arbetssätt och ett stadsdelsnämndsgemensamt system för informationshantering och arkiv. Det systematiska arbetssättet bör tillgodose och tillvarata synergierna mellan verksamhetens behov av effektiva arbetssätt, innovation och regelverkens krav (OSL, GDPR, Arkivlagen etc.)

- Stadsdelsnämnden ser behov av utökat samarbete med övriga stadsdelar samt den nya förskoleförvaltningen avseende nya Skolplattformen. Förskolorna använder Skolplattformen för kommunikation med vårdnadshavarna och för dokumentation och uppföljning av läroplansuppdraget. Nuvarande avtal går ut under kommande period och nya avtal träder i kraft. Det innebär ett nytt systeminförande som kräver samordningsresurser och utbildningsinsatser för medarbetare.

Satsning kopplade till det prioriterade området stävja välfärdsbrott i KF budget.

- Stadsdelsnämnden ser att det föreligger behov av en central verksamhet för avtalsuppföljning i staden för att öka likställigheten, stärka kvaliteten för brukare och samla kompetensen inom området. I dagsläget är uppdragen fördelade över stadsdelarna, där det blir en ”sällanuppgift” vilket medför risk för att kvalitén inte säkras på samma sätt som om personer med rätt kompetens utför uppdraget vilket hämmar stadens arbete mot att stävja välfärdsbrott.

2 Nämndens verksamhetsområde

Verksamhet

Hägersten-Älvsjö är ett av Stockholms snabbast växande stadsdelsområden. Stadsdelsnämndens bidrag till att uppfylla kommunfullmäktiges mål är att ansvara och driva verksamheter och service av god kvalitet för de som bor och kommer att bo i stadsdelsområdet samt att i dialog med invånare och brukare utveckla servicen.

Demografi

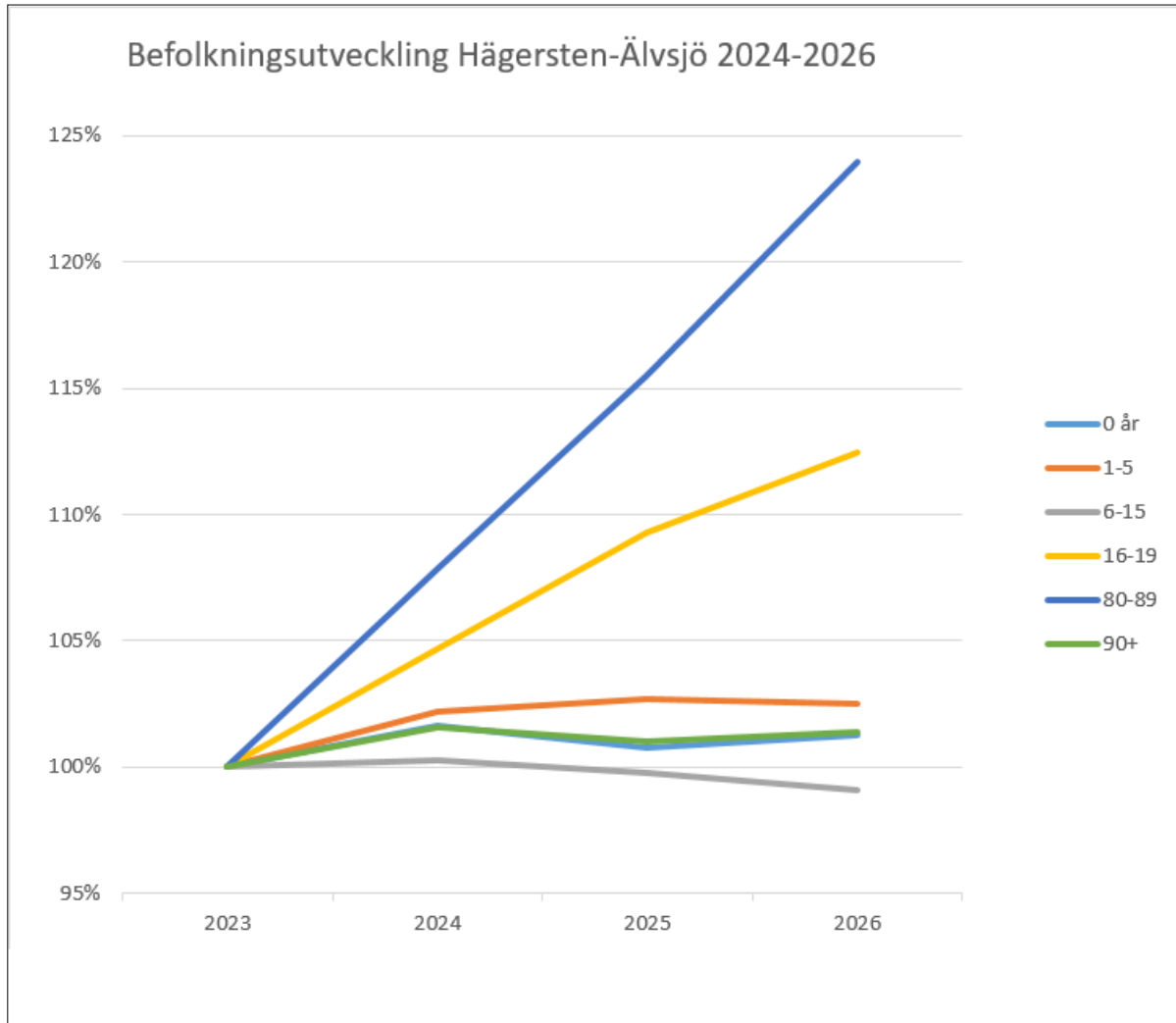
I Hägersten-Älvsjö stadsdelsområde bor det drygt 128 000 personer. Inom stadsdelsområdet finns stadsdelarna Aspudden, Fruängen, Gröndal, Herrängen, Hägersten, Hägerstensåsen, Liseberg, Liljeholmen, Långbro, Långsjö, Midsommarkransen, Mälarhöjden, Solberga, Västberga, Västertorp, Älvsjö och Örby slott.

Prognos över befolkningsutvecklingen i stadsdelsområdet under planperioden (ODS, Sweco).

Befolkning	2023	2024	2025	2026
0 år	1 868	1 899	1 882	1 892
1-5	7 813	7 982	8 023	8 008
6-15	15 159	15 201	15 126	15 021
16-19	4 920	5 149	5 377	5 532
20-24	5 674	5 890	6 021	6 107
25-64	75 040	76 370	76 932	77 150
65-79	13 643	13 898	14 091	14 309
80-89	3 483	3 757	4 024	4 318
90+	837	851	846	849
Totalt	128 438	130 996	132 322	133 184

Under de närmaste tre åren beräknas Hägersten-Älvsjös befolkning öka med 3,7 procent. Störst ökning sker i grupperna ungdomar i gymnasieåldern och äldre pensionärerna.

Befolkningsutveckling

Diagrammet visar att åldersgrupper. Gruppen äldre pensionärer 80-89 år ökar med 24 procent till 2026, vilket motsvarar 835 personer. Under perioden ökar ungdomar i åldrarna 16-19 år med 12 procent vilket motsvarar 612 personer. Barn i förskoleåldern 1-5 år ökar med 2 procent vilket ger ett ökat barnantal med 195 barn.

Den enda åldersgruppen som prognostiseras minska är barn och ungdomar i åldrarna 6-15 år. Åldersgruppen bedöms till och med 2026 minska med 138 personer.

2.1 Förskoleverksamhet

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling

Stadsdelsnämndens förskoleverksamhet omfattar cirka 5 500 barn och cirka 1 300 medarbetare på 76 förskolor fördelade på 12 förskoleenheter. Hägersten-Älvsjö är en av tre stadsdelar med högst andel inskrivna barn i åldern 2-5 år, cirka 97 procent. Avseende åldersgruppen 1-2 år är siffran 58,9 procent, även den bland de högsta i staden.

Förskoleavdelningens strategiska prognos- och analysarbete av tillgång och efterfrågan på förskoleplatser samt bemanning på kort och lång sikt fortsätter prioriteras. Sedan 2020 har barnantalet i åldersgruppen 1–5 år stadigt minskat vilket påverkar det totala behovet av förskoleplatser nu och under de närmaste åren. Skillnaderna inom stadsdelsområdet varierar vilket ställer krav på flexibilitet i lokalförsörjningsplaneringen. Kommande planperiod prognostiseras barnantalet att fortsätta minska i vissa planområden medan det i andra områden beräknas en ökning. Ökningen kommer dock inte att vara märkbar förrän tidigast 2025. Utöver den långsiktiga planeringen har förskoleverksamheten ytterligare en utmaning i den årligt återkommande säsongsvariationen. Säsongsvariationen innebär färre barn inskrivna på hösten som sedan successivt ökar från januari och under våren.

Skillnaden mellan de senaste årens befolkningsprognoser och faktiskt utfall gör att det finns en osäkerhet inför nuvarande prognos. Omvärldsläge har påverkat bostadsbyggandet negativt. Byggekostnader har ökat, vilket gör att flera planerade byggprojekt har skjutits upp och/eller ändrat karaktär vilket påverkar barnfamiljers möjligheter att etablera sig i stadsdelsområdet.

En annan utmaning är att säkerställa att förskolorna har tillräckligt med legitimerade förskollärare och utbildade barnskötare. Rekryteringsläget avseende förskollärare har förbättrats. En negativ trend har dock observerats när det gäller utbildade barnskötare. Det är svårare att rekrytera barnskötare med adekvat gymnasial utbildning för arbete med barn än tidigare år. Om trenden består kan det innebära konsekvenser för förskolans möjlighet att erbjuda förskola av god kvalitet för alla barn. Även behov av andra yrkeskategorier som av tradition inte har förekommit på förskolan har identifierats. Exempelvis specialkompetens om barn i behov av särskilt medicinskt stöd, vaktmästare och IT- kompetens.

Ny lagstiftning (skollagen 2010:800) om ökat deltagande i förskolan för bättre språkutveckling träder i kraft den första juli 2023. Enligt lagen är hemkommunen skyldig att genom uppsökande verksamhet ta kontakt med vårdnadshavare till de barn som inte har en plats i förskolan och erbjuda plats. Nya rutiner för kö- och placering behöver tas fram för att långsiktigt uppfylla kravet.

Prioriteringar

- Utveckla det strategiska prognosarbetet avseende behovet av förskoleplatser samt bemanningsbehov på kort och lång sikt.
- Ta fram rutiner för kö- och placering utifrån ny lagstiftning om plats i förskola och uppsökande verksamhet.
- Utveckla formerna för och höja kompetensen inom hållbart ledarskap och medarbetarskap där organisatoriskt och pedagogiskt ledarskap för rektorer, pedagogiskt ledarskap för förskollärare och medarbetarskap för arbetslag ingår

- Säkerställa att förskolorna har tillräckligt med legitimerade förskollärare och utbildade barnskötare
- Fördjupa och utveckla samverkan med externa aktörer
- Utveckla hållbarhetsarbetet inom ramen för Agenda 2030 med fokus på fysisk aktivitet och rörelse, goda matvanor och hälsa samt klimatpåverkan och kemikaliesmart förskola.
- Särskilt fokus på språkutvecklande undervisning i utbildningens innehåll och uppföljning, inklusive språksamtal med vårdnadshavare vid förskole start till språkfokus vid övergång till grundskola.
- Utveckla det förebyggande och främjande arbetet på alla nivåer, avseende barnens lärmiljö, samt tydliggöra öppen förskola och introduktionsförskolas betydelse för arbetet.

2.2 Verksamhet för barn, kultur och fritid

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling

Fritid

Befolkningsprognosen visar att antalet 16-19 åringar kommer att öka fram till och med år 2026 inom stadsdelsområdet med drygt 600 personer (12 procent). Det ser dock olika ut inom stadsdelsområdets stadsdelar. Nämnden ser kontinuerligt över befintlig fritidsverksamhet för att möta behoven.

Samverkan med externa aktörer är angeläget när det gäller förebyggande arbete i stadsdelsområdet och i staden kring frågor som att förebygga psykisk ohälsa, våld samt att motverka att barn och unga dras in i kriminalitet.

Verksamheterna ska uppmärksamma och tillgodose de behov som unga hbtq-personer, unga med funktionsnedsättning samt flickor har. Ungdomar rör sig över hela staden vilket kräver samarbete med aktörer så som skolor, socialtjänst i andra stadsdelar och kommuner samt polis. Verksamheten behöver ständigt arbeta och anpassas utifrån detta. I ett växande stadsdelsområde med fler barn och unga kommer fritidsverksamheten att behöva vara i ständig utveckling samt vara mer mobil och digital för att nå fler och ha personal med rätt kompetens.

Kultur

Det finns en stark koppling mellan utbildning och kulturvanor. För att möjliggöra de kulturpolitiska intentionerna behövs fortsatt och ytterligare satsning göras för att barn och unga ska få möta kultur i olika former. För unga i förskola och skola har ”Kulan-premien”, en subvention till föreställningar och workshops, haft betydelse och möjliggjort att fler barn fått möta kultur och professionella utövare. Det är av vikt att premien finns kvar och utvecklas.

Samarbeten med olika aktörer inom kulturområdet är mycket viktigt och att förskolans och ung fritids organisation bygger och anpassar strukturer och arbetssätt för att stödja och underlätta samarbete med bibliotek, kulturskola, och professionella kulturutövare.

Efterfrågan på mötesplatser och lokaler för att träffas, utöva fritidsaktiviteter och uppleva

kultur är långt större än tillgången. Det saknas såväl scen/lokal för kulturarrangemang som lokaler för hobbies och föreningsliv till rimlig kostnad. Det är angeläget att hitta flexibla och prisvärda lösningar för detta.

Prioriteringar

- Utveckla arbetet med ungas delaktighet och inflytande.
- Utveckla metoder och arbetssätt för den öppna fritidsverksamheten inom ramen för det gemensamma förebyggande arbetet.
- En större samordning och förtydligande mellan stadens stödinsatser till föreningar och i regelverk skulle gynna likvärdighet och handläggning.
- Kontinuerlig översyn av publika lokaler så att det finns möjlighet att arrangera kulturprogram för barn nära förskolor och skolor på dagtid till överkomlig kostnad.
- Allmänna träffpunkter och öppna verksamheter är viktiga för att kunna mötas över gränser och känna samhörighet särskilt när det är många nyinflyttade och en växande stadsdel.

2.3 Äldreomsorg

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling

Den demografiska utvecklingen visar att gruppen äldre 80 år står för en stor del av stadsdelsområdets befolkningsutveckling under planperioden. Enligt prognosen ökar antalet äldre över 80 år med 847 personer till 2026.

Stockholms stad ska vara en Äldrevänlig stad där äldre ska kunna känna sig trygga, leva ett aktivt, självständigt och värdigt liv och själva bestämma över sin vardag så länge som möjligt. För att möjliggöra det kommer det förebyggande och uppsökande arbetet bli allt viktigare för att främja god hälsa för äldre. En utveckling är att samverka med civilsamhället i det förebyggande arbetet.

Stadsdelsnämnden har en utmaning i den samverkan av information som sker med regionen avseende stöd och av rätt huvudman. Nämnden lyfter fram att ett gemensamt journalsystem för dokumentation enligt både socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen behöver tas fram. Sådana system finns idag och används av andra utförare. Nämnden ser en trend att antalet sköra multisjuka äldre ökar på vård- och omsorgsboenden varför det är nödvändigt att samverka med läkarorganisationer förstärkas under planperioden.

Stadsdelsnämnden bedömer att målgruppen äldre med psykisk ohälsa, suicidrisk, våldsutsatthet, missbruk och hemlöshet ökar fram till år 2026. Mot den bakgrunden finns det behov av utvecklingsinsatser för att öka kunskapen om målgruppen.

Under perioden står äldreomsorgen inför utmaningar i kompetensförsörjningen. Faktorer som påverkar är bristen av legitimerade hälso- och sjukvårdspersonal, omsorgspersonal med gymnasial vård- och omsorgsutbildning samt behörig personal med kompetens inom svenska språket. Utmaningar finns även att motivera till språk- och yrkesutbildning för anställd personal. Nämnden ser positivt på att utveckla samverkan med lärosäten och högskolor för att bli mer attraktiv för nyexaminerad personal. Samtidigt som det finns stora vinster att satsa på verksamhetsförlagd utbildning för anställd personal, där teori kan omsättas i praktiken.

Införandet av skyddad yrkestitel samt fast omsorgskontakt i hemtjänsten medför ökade krav på kompetensutveckling på grundläggande och avancerad utbildnings- och kompetensnivå samt på löpande kompetensutveckling för samtliga yrkeskategorier. Nämnden bedömer att det kommer krävas ökade resurser i form av ersättning för vikarier.

Välfärdsteknik och digitalisering behövs för att möta framtidens omsorg, säkerställa en hög kvalitet på vården och omsorgen samt bidra till att de äldre har en bibehållen självständighet och ökad delaktighet i samhällslivet. Användandet av välfärdsteknik och digitalisering bidrar dessutom till att äldreomsorgen är en attraktiv arbetsgivare. Nämnden ser utmaningar i att ta nästa steg i digitaliseringen och införandet av välfärdsteknik. Att införa nya arbetssätt eller teknik är i beroende av andra saker som går utanför nämndens mandat eller uppdrag, till exempel styrdokument och infrastrukturen.

Särskilda boende är en gemensamma resurs för staden och servicehusen är ojämnt fördelade i staden där Hägersten-Älvsjö har en stor andel av servicehusen, tre servicehus med ca 190 lägenheter. Driften av servicehusen innebär stora kostnader för stadsdelsnämndens äldreomsorg.

En utmaning är att använda äldreomsorgens resurser på ett effektivt sätt när nämndens driftbudget belastas av tomgångshyror. Tomgångskostnaderna påverkar äldreomsorgens ekonomi negativt på grund av uteblivna hyresintäkter och ökade kostnader att planera personalresurserna. Nämnden ser en trend i att efterfrågan på boende i servicehus har minskat kraftigt under de senaste tio åren.

Förväntade ökningen utifrån det prognostiserade behovet i boendeplaneringen är 20 personer per år.

Ålder/År	2024	2025	2026
65-år	614	623	634
80-år	118	126	135
85-år	335	337	341

Swecos prognos på äldreomsorgstagare vård- och omsorgsboende 2024-2026

Nämndens arbete inom äldreomsorgen bidrar till flera av de globala målen i Agenda 2030 mål 2 ingen hunger, mål 3 om god hälsa och välbefinnande, mål 5 om jämställdhet samt mål 10 om minskad ojämlikhet.

Prioriteringar

- Utveckla den hälsofrämjande, förebyggande och uppsökande arbetet riktat till seniorer genom ökade informationsinsatser till äldre och anhöriga om äldreomsorgens mötesplatser och insatser.
- Utveckla mötesplatserna och aktivitetscentren med fokus på att främja seniorernas sociala-, fysiska-, psykiska- och existentiella hälsan i syfte att stärka förmågan till att leva ett självständigt liv.
- Utveckla former för samarbete med volontärer och civilsamhället i det förebyggande arbetet och för ökad kvalitet i äldreomsorgens verksamheter.

- Kvalitetsutveckling av hemtjänsten för att kunna möta olika målgruppers behov och ge en trygg och säker vård och omsorg i hemmet för att underlätta för de äldre att bo kvar i det egna hemmet.
- Utveckla metoder och arbetssätt för att förebygga ohälsa och stödja ett hälsosamt åldrande inom området mat, måltider och nutrition på både särskilt och i ordinärt boende.
- Boendeplanering för tillgängliga och moderna bostäder och boendeformer, utifrån äldres behov och efterfrågan.

2.4 Stöd och service till personer med funktionsnedsättning

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling

Antalet personer som är berättigade till insatser enligt LSS fortsätter att öka fram till år 2026. Under de gångna åren har målgruppen personer med funktionsnedsättning och beroendeproblematik ökat märkbart. Detta ställer krav på samverkan för att samordna kompetens inom båda områdena och kunna möta och erbjuda rätt insats.

Ekonomiska utmaningar inom verksamhetsområdet finns inom samtliga områden; personlig assistans, kraftigt ökade kostnader vid nybyggnation eller renovering av lokaler för verksamheterna samt risk för överetablering av dagliga verksamheter inom stadsdelsområdet. För att minska välfärdsbrott och felaktiga utbetalningar behöver staden ha ett centralt stöd för samordning och avtalsuppföljning.

Den pågående kompetensutvecklingen och titelbytet från vårdare till stödassistent möjliggör att yrket höjs i status och underlättar för kommande rekryteringsbehov. Många relativt nyanlända går in och arbetar i vård- och omsorgsyrken. En utmaning är att säkerställa tillräcklig språklig kompetens. Den satsning på ny titulatur inom LSS och de utbildningssatsningar som sker via socialförvaltningen har erbjudits alla stadsdelar, men det ser idag olika ut hur det erbjudandet har använts. Därför behövs en tydlig signal i budget kring vikten av att utbildningen genomförs över hela staden då det annars föreligger betydande risk att värdet av utbildningen devalveras. Vad gäller funktionshinderområdet finns utmaningar att hitta nya medarbetare med adekvat gymnasiekompetens för yrkesgruppen stödassistenter.

I grupp- och servicebostäderna sker ett generationsskifte som kräver anpassningar för att möta behoven hos de yngre boende. Behovet av nya gruppboenden samt anpassade stödboende för personer inom socialpsykiatri är stort liksom att utveckla hållbara boenden för personer med samsjuklighet. Nämnden ser också ett fortsatt behov att skapa möjligheter för en "boendekarriär" för unga vuxna med funktionsnedsättning som flyttar in på bostad med särskild service. Befintliga grupp- och servicebostäder kommer under planperioden ses över, några kommer behöva byggas om och renoveras eller helt lämnas, eftersom en del äldre fastigheter/lokaler är slitna och har brister i funktionalitet. Under de närmaste åren kommer flera grupp- och servicebostäder att öppnas i stadsdelsområdet och inom staden vilket innebär rekryteringsbehov.

Det finns en utmaning med ökande personalkostnader och högre löner i relation till bestående ersättningar för deltagare inom daglig verksamhet. Stadsdelsnämndernas kostnader för att

anordna daglig verksamhet står i dagsläget inte i proportion till ersättningen per deltagare som innehar insatsen, varför ersättningen behöver ses över. Vi ser en ökande grupp personer som har eget boende och enbart daglig verksamhet som insats och som kan behöva boendestöd. Med anledning av kommande lågkonjunktur föreligger risk att stöd minskar på arbetsmarknaden och fler personer riskerar att bli hemmasittare eller få behov av insats DV då det blir svårare att stanna på öppna arbetsmarknaden. Fler riskerar att bli isolerade med försämrat mående och/eller utan inkomst. Detta kan få effekter vad gäller det vräkningsförebyggande arbetet, beroende och ekonomiskt bistånd.

Prioriteringar

- Öka kompetensen hos personalen.
- Driva attraktiva verksamheter i egen regi av god kvalitet.
- Öka sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning.

2.5 Individ- och familjeomsorg inkl. socialpsykiatri

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling

Inflödet av nya ärenden till individ- och familjeomsorgens verksamheter är högt och andelen barn och ungdomar med komplex problematik fortsätter att öka fram till år 2026. Under planperioden ökar antalet barn 0-18 år i stadsdelen och den största ökningen sker i åldersgruppen ungdomar 16-19 år (612 personer) samt unga vuxna 20-24 år (433 personer), vilket bedöms få konsekvenser i form av fortsatt högt inflöde av nya ärenden.

Under kommande planperiod kommer en ny och omarbetad socialtjänstlag troligen att träda i kraft. En eventuell förändring kommer att innebära behov av anpassningar och omprioriteringar i nämndens verksamheter för att erbjuda fler insatser utan föregående utredning och bedömning. Om detta får genomslag i staden är det tänkbart att efterfrågan på tidiga insatser kommer att vara hög i stadsdelsområdet. Nämnden ser stora utmaningar att klara av att ställa om verksamheten till mer förebyggande när behoven av samordnat omfattande stöd fortsatt kommer finnas kvar hos målgruppen.

Rörligheten av socialsekreterare inom myndighetsutövningen bedöms påverka verksamheten negativt under kommande planperiod då efterfrågan av erfarna medarbetare är större än utbudet. Det tar relativt lång tid för en nyanställd att kunna utföra sitt arbete och under introduktionen kräver mycket tid för de erfarna utredarna att vägleda och stötta. Bristen på erfarna socialsekreterare bedöms kvarstå under planperioden.

Barn och unga

Antalet barn- och ungdomsanmälningar bedöms öka under planperioden. Ungdomar med komplex problematik i kombination med kriminalitet har ökat och beräknas fortsatt vara hög under kommande år. Verksamhetsområdet har sedan länge stora ekonomiska utmaningar främst rörande kostnader för placeringar, fler medarbetare och inhyrd personal. För att möta det ökade antalet anmälningar och ansökningar behöver ett förebyggande arbete och insatser utan biståndsbeslut utvecklas så att verksamheterna ger hjälp och stöd till barn, ungdomar och familjer i ett tidigare skede innan problem blir för stora.

Arbetet för att utveckla insatser i egen regi med syfte att kunna undvika eller förkorta placeringar där det är möjligt behöver fortsätta under planperioden. Den största utmaningen är att utveckla tidiga samordnade insatser för målgruppen barn och unga med nuvarande resurser och ett ökat inflöde. Fler öppna insatser utan föregående utredning behöver skapas. Pågående samverkansaktiviteter mellan förskola, skola, region och socialtjänst behöver även fortsatt prioriteras och vidareutvecklas med fokus på det operativa arbetet och samordning utifrån stockholmarnas fokus. Innovation behövs inom området för att hitta och implementera metoder och arbetsätt för att motverka att unga begår brott.

Skolsociala team riktade mot barn och unga med frånvaroproblematik i årskurs 4-9, bemannade med skolsociologer är en resurskrävande. Insatsen kommer troligen att ställa krav på omprioriteringar i verksamheten om alla skolor ska ha samma tillgång till stöd och ge ett likställigt stöd. Organiseringen och bemanningen av skolsociala team i stadsdelsområdet är komplicerad då det för närvarande finns 21 kommunala skolor och 16 fristående skolor som har årskurs 4-9 och teamet består av tre personer.

Det finns en stor efterfrågan på de föräldrastödsprogram som erbjuds som kommer att öka under planperioden. I takt med att staden erbjuder allt fler program ökar utmaningen för nämnden att bemanna och tillhandahålla dessa i tillräcklig omfattning och samtidigt tillgodose behovet av omfattande och intensiva biståndsbedömda insatser, eftersom det är samma personalgrupp det rör sig om.

Vuxna missbruk

Personer som ansöker om insatser för beroende eller missbruk har ofta komplex problematik och såväl utrednings- som förändringsprocessen tar ofta lång tid. Klienter med komplexa behov på grund av sjuklighet i missbruk och psykisk ohälsa samt hemlöshet ökar. Samsjuklighetsutredningen har lämnat förslag på förbättrad vård och stöd till personer med sjuklighet och förslagen bedöms kunna påverka arbetet positivt. Det lokala samarbetet med psykiatri behöver utvecklas så att den regionala samverkansöverenskommelsen kan förverkligas.

Socialpsykiatri

Det är en ökad tillströmning av yngre personer som ansöker om socialpsykiatriska insatser med psykisk störning/neuropsykiatriska diagnoser, bostadsproblem och inte sällan också ett missbruk. Socialtjänsten kommer möta nya kostnader utifrån den kommande lagförändringar som ny socialtjänstlag och samsjuklighetsutredningen och behöver därför ta höjd för kostnader utifrån dessa.

Prioriteringar

- Vidareutveckla det förebyggande arbetet och tidiga samordnade insatser till barn och ungdomar i samverkan med skola, förskola, fritid och polis med syfte att motverka kriminalitet hos barn, unga och unga vuxna. Verka för fungerande samverkan med Region Stockholm för barn, ungdomar och vuxna med psykisk ohälsa och/eller missbruk - individcentrerat arbetsätt.
- Stadsdelsnämnden ser att det kunskapsbaserade arbetsättet behöver förstärkas ytterligare, med fokus på uppföljning av effekt och resultat vid val av metoder och insatser för att utveckla kvaliteten i verksamheterna. Förmågan behöver stärkas både

genom ökad kunskap och mer tid. Utveckling av systematisk uppföljning av insatserna behövs inom individ- och familjeomsorgen i syfte att säkerställa att de motsvarar behoven samt ger önskat resultat.

- Inom verksamhetsområdet barn och unga föreligger behov av att inrätta insatsen familjepedagog. Familjebehandlare tar idag det ansvaret i vissa ärenden vilket utgör slöseri med resurser. I vissa undantagsfall kan boendestöd beviljas via LSS men det behövs en likställd insats även för andra målgrupper.
- Stadsdelsnämnden ser ett behov av att stärka arbetet med digitalt stöd och utbildningar till föräldrar med lättare behov, och eventuellt en annan modell för resurssättningen av föräldrastödsprogrammen.
- Digitalisering inom verksamheterna (ex familjerätt och ungdomsmottagning) för att inte halka efter i samarbetet och en likställig vård och stödkedja samt för att kunna effektivisera.

2.6 Stadsmiljöverksamhet

Omvärldsfaktorer, utveckling och analys

Stadsplanering

Utbyggnadstakten förväntas sakta in utifrån konjunkturläget. Särskilt projekt som innehåller bostadsrätter riskerar att stanna av eller inte påbörjas under planperioden, medan prognosen för projekt med kommunala hyresrätter ser något godare ut. Det osäkra konjunkturläget försvårar nämndens prognosarbete.

En trend som nämnden har noterat de senaste åren, är att allt fler markanvisningar getts på platser med värdefulla rekreativa miljöer i form av parkmark eller naturmark. Dessa platser är viktiga ytor i stadsdelsområdet utifrån flertalet perspektiv: dels utgör de naturliga dagvatten- och skyfallsabsorberande ytor, dels skapar de svalka under värmeböljor, och dels fungerar de som rekreativa mötesplatser för de många hushåll som bor i flerfamiljshus - och stärker därmed den sociala hållbarheten. Under planperioden önskar nämnden att se ett mer konsekvent beaktande av ovan nämnda värden från de centrala nämnderna, vid målkonflikter som uppstår i stadsplaneringen.

I exploateringsprojekt där naturmark eller parkmark tas i anspråk för ny bebyggelse ska stadsdelsnämnden ersättas med grönkompensation. Hur grönkompensation ska ske eller på vilket sätt är däremot otydligt. Det finns behov av tydligare riktlinjer för hur mycket medel som ska avsättas och vad de kan användas till. Stadsdelsnämnden bör vara den förvaltning som avgör vilken kompensation som ska genomföras.

Efter flera års tid av hög byggtakt av nya förskolor, ser vi nu ett minskat behov av tillkommande förskoleplatser under de närmsta åren - till följd av det minskade födelsetalet och ändrade flyttmönster.

Parkdrift

Stadsdelsnämnden ser en tydlig trend i att klimatförändringarna orsakar allt mer arbete med att hantera klimatkonsekvenser i stadsmiljön. Driftkostnaderna ökar i och med att klimatrelaterad torka och översvämningar påverkar kvaliteten och hållbarheten på gräsmattor,

planteringar och träd - ibland för flera år framåt. Stormar och stora mängder blötsnö ger trädskador för mångmiljonbelopp, som exempelvis efter snöfallet i november 2022. Träd skadas också av klimatkonsekvenser genom skadedjursangrepp, som granbarkborrar. Behoven av trädåtgärder har ökat dramatiskt under de senaste åren och förväntas öka ytterligare. Det ökande behovet av vinterväghållning av parkvägar är kostsamt, och kostnadsbilden ser väldigt olika ut över de olika stadsdelsområdena. I innerstan smälter snön undan snabbare än i ytterstaden, och antalet träd som kan skadas eller fällas av snömängder är desto fler i ytterstaden.

Vidare efterlyser stadsdelsnämnden en kompensationslösning för omhändertagande av allt det dagvatten som leds från gatu- och kvartersmark och ansamlas på parkmark.

Invasiva arter, framför allt parkslide, är ett växande problem där det idag saknas direktiv - utöver det som gäller för jätteloka. Ansvaret för att bekämpa invasiva arter bör rimligtvis åläggas en fackförvaltning, eftersom risken annars är stor att stadsdelsnämnderna sköter åtagandet på olika vis, samt tvingas prioritera ned annan drift vid händelse av arternas spridning.

Ianspråktagande av stadens mark är ett omfattande problem i framför allt villaområden. Nämnden ser att boende i stadsdelsområdet i högre utsträckning har börjat anmäla grannar som tar stadens mark i anspråk för eget bruk. Stadsdelsnämnderna ansvarar för drift och underhåll av park- och naturmark och förfogar varken över de resurser eller det juridiska stöd som behövs för att driva dessa frågor - och föreslår att uppgiften åläggs stadens markägande förvaltning att hantera.

Parkplanerna är ett viktigt arbetsredskap vid drift, underhåll och investeringar. Stadsdelsnämndens parkplaner behöver uppdateras ungefär vart sjunde år för att vara relevanta. Det är en stor kostnad som det inte finns utrymme för i ordinarie driftbudget. Parkplanerna för både Hägersten, Liljeholmen och Älvsjö behöver uppdateras under planperioden. En möjlighet att ansöka om medel från den centrala medelsreserven för att uppdatera parkplanerna skulle underlätta nämndens arbete.

I parkingenjörernas arbetsvardag görs hela tiden avvägningar mellan effektivitet och medborgarinflytande. Ett tidskrävande moment, där avvägningen blir tydlig, är hanteringen av inkomna synpunkter via synpunktsportalen. Antalet synpunkter rörande stadsdelsområdet ökade under 2022 med 42 procent. Arbetstiden som läggs på att besvara synpunkter är tid som inte kan läggas på drift och investeringar i stadsmiljön. Medborgares möjlighet att lämna synpunkter är givetvis inte problemet i sig, men en översyn av hur portalen kan bli mer effektiv och användarvänlig vore önskvärt.

Parkinvesteringar

Under många år har stadsdelsnämnderna tilldelats medel för reinvesteringar. 2024 planeras reinvesteringsmedlen att tas bort. Reinvesteringsmedel är de som används till att rusta upp bland annat parkmiljöer och lekplatser, och om medlen utgår kan den typen av arbete inte göras framgent. Vi bedömer att tilldelningen av reinvesteringsmedel till stadsdelsnämnderna behöver fortsätta. Dessutom har entreprenadkostnaderna för att med investeringsmedel upprusta parker de senaste åren stigit kraftigt i pris, bland annat till följd av prisökningar på

betong, trä och diesel. Det har därför blivit svårare att få de tilldelade parkinvesteringsmedlen att räcka, särskilt i de större projekten som leds av trafikkontoret.

Åtgärder för att förbättra framkomlighet och tillgänglighet i stadsmiljö får än större fokus i den rödgröna majoritetens målformuleringar. En utmaning kopplat till detta är de stora kostnader som förknippas med exempelvis asfaltering av parkvägar för ökad framkomlighet, eller tillgänglighetsanpassningar av badplatser och dylikt. Stadsdelsnämnden kommer inte längre att ha några möjligheter att rusta upp och tillgänglighetsanpassa parkvägar med mera om reinvesteringssmedel upphör.

Åtgärder som syftar till att hantera skyfall, dagvatten och värmeböljor får allt större aktualitet till följd av klimatförändringarna och väntas ta en allt större del av nämndens investeringsbudget i anspråk. Nämnden har en del synpunkter på förfarandet med ansökan om klimatinvesteringsmedel samt medel för biologisk mångfald, som beskrivits under 1.2. Nämndens förslag om att nyckla ut medlen innebär en effektivisering och bättre långsiktighet i processen. Utöver synpunkten gällande ansökningsförfarandet, skulle det underlätta för stadsdelsnämnden ifall en funktion för värmeböljor och värmeöar fanns att tillgå på fackförvaltning, och att den funktionen har ett nära samarbete med skyfallsfunktionen - för bästa möjliga effekt avseende klimatanpassningsåtgärder.

Med stadens nya trädmål, som i sig kommer att bidra till många positiva effekter, följer ett antal praktiska och ekonomiska utmaningar, vilket nämndes i nämndens remissvar. Kostnaden för två träd överskrider investeringsgränsen och kommer innebära att stadsdelsnämnderna behöver använda parkinvesteringsmedel för att kunna uppfylla trädmålet. Det kommer att göras på bekostnad av andra välbehövliga investeringar, som upprustning av lekplatser, asfaltering av parkvägar med mera.

Under planperioden kommer stadsdelsnämnden att utreda förutsättningarna för att överta parkdriften i egen regi. Målsättningen är att parkdriften för hela stadsdelsområdet drivs i egen regi 2025, och detta kommer dels att kräva en stor investeringsbudget för inköp av maskiner med mera, och dels förändra organisationens arbetsmetoder och sammansättning.

Situationell prevention

En ny lag om att kommuner måste jobba brottsförebyggande träder i kraft under 2023. Om det brottsförebyggande arbetet åläggs stadsdelsnämnden behöver medel avsättas till detta i stadens budget. Arbetet behöver planeras och genomföras över flera års tid och kan inte finansieras genom stadens centrala medelsreserv.

Arbetet för att nå målet i trygghetsprogrammet att Älvsjö-Solberga inte längre ska vara ett utsatt område 2025 måste intensifieras. Det behövs ökad samverkan med andra berörda nämnder, och en fördjupad analys av faktorer som påverkar att området är utsatt. Nämnder med ansvar för stadsutveckling behöver vara insatta i problematiken och samverka mer med stadsdelsnämnderna i tidigt skede även i trygghetsfrågor.

Prioriteringar

- Ökad samverkan med exploateringskontoret, stadsbyggnadskontoret och trafikkontoret för att skapa bra levnadsmiljöer i stadsdelsområdet.

- Utveckling av arbetet med klimatanpassningsåtgärder i samverkan med berörda förvaltningar.
- Att stärka den biologiska mångfalden i stadsdelsområdet.

2.7 Ekonomiskt bistånd

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling

Antalet hushåll med ekonomiskt bistånd har minskat senaste året. Nämndens bedömning är att gruppen bidragstagare som står långt från arbetsmarknaden och som riskerar långvarigt bidragsbehov inte kommer att fortsätta minska under planperioden utifrån att lågkonjunkturen kommer bidra till negativa konsekvenser för målgruppen. Nämnden bedömer en ökad arbetslöshet för gruppen och inflationen bidrar till en försämrad ekonomi. Prognosen för 2023 och framåt är osäker då landet är på väg in i en lågkonjunktur, vilket kan leda till att fler hushåll behöver söka ekonomiskt bistånd. Riksnormen höjdes vid årsskiftet med 8,6 procent vilket medför att fler hushåll blir berättigade till bistånd.

Vid lågkonjunktur föreligger risk att stöd minskar på arbetsmarknaden och fler personer riskerar att bli hemmasittare eller få behov av insats daglig verksamhet då det blir svårare att stanna på öppna arbetsmarknaden. Fler riskerar att bli isolerade med försämrat mående och/eller utan inkomst. Detta kan få effekter vad gäller det vräkningsförebyggande arbetet, beroende av olika slag och ekonomiskt bistånd.

Metodutveckling och samverkan med myndigheter och näringsliv fortgår för att motverka långvarigt bidragstagande hos grupper som står långt från arbetsmarknaden.

Staden utvecklar sociala system för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten. Det är av högsta vikt att e-tjänster och de sociala systemens modernisering prioriteras så att det blir möjligt att ta ut underlag för resultatrapporter och ekonomiskt prognosarbete med uppgifter om verksamhet, ekonomi och personal.

Stadsdelsnämnden behöver samverka mer med arbetsmarknadsförvaltningens verksamheter för att till säkra att individanpassade insatser i rätt tid når fram till arbetslösa försörjningsstödstagare, unga vuxna som står utan sysselsättning och nyanlända.

Prioriteringar

- Motverka långvarigt bidragsberoende för nya hushåll
- Öka andelen personer som hittar annan försörjning än ekonomiskt bistånd.

2.8 Arbetsmarknadsåtgärder

Omvärldsfaktorer, analys och utveckling - Vägen till arbete och egen försörjning

Stadsdelsnämnden ser att en stor andel av de som får ekonomiskt bistånd har arbetshinder som gör att de har stora svårigheter att ta sig ut på arbetsmarknaden. Insatser behöver anpassas för att stödja den enskilde i att undanröja arbetshinder och hitta egen försörjning.

Stadsdelsnämnden har svårt att uppnå satta mål rörande Stockholmsjobb vad gäller att tillhandahålla arbetsplatser i de egna verksamheterna. Under planperioden kommer nämnden att prioritera frågan och implementera förvaltningsövergripande arbetssätt som gynnar

Stockholmsjobb. En ny utmaning gällande insatsen Offentligt skyddad anställning (OSA) är att externa aktörer inte längre får tillhandahålla OSA-platser vilket begränsar möjligheten för individer att uppnå egen försörjning den vägen.

Arbetsmarknadsförvaltningens insatser förändras och i takt med detta anpassas förvaltningens egna arbetsmarknadsinsatser för att fokusera på de målgrupper som inte får stöd på annat sätt.

Vad gäller feriejobb för ungdomar så ligger utmaningen i att erbjuda platser som matchar ungdomars behov.

Prioriteringar

- Anpassa verksamheten utifrån behoven personer som uppbär ekonomiskt bistånd och som står långt från arbetsmarknaden.

3 Sammanfattande ekonomisk analys

3.1 Drift

Stadsdelsnämnden förutser inga större ekonomiska avvikelser i förhållande till den plan som kommunfullmäktige beslutat om i budget 2023. Nämndens tilldelades i budget 2023 en nettodriftbudget om 2 977,4 mnkr. Detta innebär en årlig kostnadsökning om nästan 29,8 mnkr för varje procentenhet som priser och löner ökar. De närmaste åren kommer sannolikt rent ekonomiskt präglas av en orolig ekonomisk kontext med ett ökat kostnadstryck och lågkonjunktur. I och med detta ser nämnden en ekonomisk osäkerhet med utmaningar de närmaste åren. Hur budgettilldelning kommer att utvecklas är utanför nämndens rådighet. Nämnden fortsätter arbeta med att anpassa lokaler och verksamheterna utifrån efterfrågan, behov och förändringar i de ekonomiska förutsättningarna för att nå och bibehålla en budget i balans.

Individ- och familjeomsorg

Stadsdelsnämnden ser en utmaning i att komma till rätta med de underskott som finns inom barn och ungdomsarbetet vad gäller myndighetsutövning och öppenvård samt vuxna med beroendeproblematik. Verksamhetsområdet barn och ungdom får nya förebyggande uppdrag som till exempel krav på att bemanna skolsociala team, förstärka uppsökande arbete och erbjuda föräldrastödsprogram till alla föräldrar som efterfrågar det. Dessa är uppdrag som måste finansieras inom anslaget vilket ytterligare förstärker utmaningen och ställer krav på strikta prioriteringar. Nämnden arbetar med att utveckla samverkan internt och externt och arbetar med placeringskedjan för att erbjuda rätt insatser. Genom tidiga insatser samt intensiva insatser i egen regi kan även vissa placeringar förebyggas. Det finns en ökning i antalet orosanmälningar och fler personer som efterfrågar stöd och insatser och det finns risk för ökade kostnader för både handläggning och insatser under kommande period.

Lågkonjunkturen med förväntad stigande arbetslöshet och ekonomisk utsatthet, kan leda till ett ökat tryck på nämndens budget- och skuldrådgivning. Om efterfrågan ökar som förväntat, behöver rådgivningen förstärkas med ytterligare resurser inom planperioden

Socialtjänsten kommer möta nya kostnader utifrån den kommande nya socialtjänstlagen och

den kommande samsjuklighetsutredningen. Nämnden behöver därför ta höjd för kostnader utifrån det nya förslaget.

Stöd och service till personer med funktionsnedsättning

Det finns utmaningar i att verksamhetens arbete och insatsen ska rymmas inom tilldelad budget. De fördelningsnycklar som gäller det fasta anslaget inom verksamhetsområdet bygger på fyra faktorer som grundar sig på beslut av Försäkringskassan eller Region Stockholm. Dessa faktorer speglar inte de faktiska kostnaderna. Staden bör därför ta fram fördelningsnycklar som på ett bättre sätt tar hänsyn till faktiska förhållanden.

Assistansverksamheten har ekonomiska utmaningar som till stora delar är av strukturell natur och därmed svåra att påverka. Det finns en risk att dagliga verksamheter i egen regi inte klarar att attrahera nya deltagare i konkurrensen med privata utförare vilket kan leda till ekonomiska underskott och behov av betydande omstruktureringar.

Stadsdelsnämnden bedömer att det finns möjligheter till effektivisering och kostnadsbesparing med ökad samordning i staden. Exempelvis efterfrågas en centralt placerad funktion i staden för stöd till stadsdelsförvaltningarna vid förhandling av vårdplatser inom ramen för socialtjänstens uppdrag med mervärde sänkta kostnader till samma kvalitet för brukarna.

Förskola

Nyetableringar av förskolor innebär att hyresnivåerna ökar. Kommunfullmäktiges budgetmedel för att kompensera förskolor med hög hyra fortsätter justeras ner de kommande åren. Nämnden ser en utmaning i att förändringen innebär att vissa delar av hyreskostnaden för nyetablerade förskolor inte kompenseras på samma sätt som tidigare. Även investeringarna och därmed kapitalkostnaderna inom förskolan kommer att öka till följd av att nya lokaler tas i bruk. Nämnden arbetar med att effektivisera lokalanvändningen för att möta effekterna av detta. För förskola har det vikande barnunderlaget under 2020 till 2023 lett till en intensifierad översyn av lokalbehovet som kommer fortgå under planperioden. Det är viktigt att kontinuerligt anpassa lokalförsörjningen för att så effektivt som möjligt använda befintliga resurser.

Äldreomsorg

Tomgångskostnaderna för lediga lägenheter på fram för allt servicehus är en stor utmaning. För att möta dagens och framtidens behov ser stadsdelsnämnden över befintliga lokaler med moderniserings- och omställningsbehov. Särskilda boenden är en gemensam resurs för staden. Hägersten-Älvsjö har en stor andel av servicehusen, tre servicehus med ca 190 lägenheter. Driften av servicehusen innebär stora kostnader för stadsdelsnämndens äldreomsorg, som är svårt att finansiera med nuvarande ersättning. Det vore angeläget att se över ersättningsmodellen för servicehus.

De ekonomiska förutsättningarna för äldreomsorgens utförare är en utmaning, bland annat utifrån kraven på heltidsanställningar och minskning av timanställningar samt behov av vikarier för att kunna satsa på kompetensutveckling. Det är särskilt angeläget att verksamheterna får vikarieersättning vid utbildningsinsatser.

Stadsmiljö

Att bibehålla dagens standard i parker kommer att bli svårt med de resurser som i dagsläget fördelas till stadsdelsnämnderna. Läget försvåras ytterligare av inflationen och därmed prisökningar på uppemot 25 procent för delar av drift och underhåll. Om nämnden fortsätter att tilldelas medel för stadsmiljöverksamhet som i reala termer är mindre än de medel som tilldelades föregående år, är några av konsekvenserna att lekplatser kan behöva tas bort och att en skötselkund byggs upp.

I resursfördelningen finns flera faktorer som inte fångas upp av fördelningsnyckeln och som påverkar driftekonomin. I Hägersten-Älvsjö ökar andelen skolor och förskolor som använder stadsdelsområdets parker som skolgård. Det blir allt vanligare att privata aktörer etablerar sig i stadsdelsområdet utan att tillgodose barnens behov av friyta på egen fastighet. Även de senaste decenniernas kraftiga befolkningstillväxt i stadsdelsområdet, samt ändrade vanor under pandemin, har lett till att fler människor vistas i parkerna. För stadsdelsnämnden har detta inneburit ökade kostnader för såväl slitage som städning. Effekterna av pandemin kan dröja sig kvar under kommande år i form av ändrade vanor, men även lågkonjunkturen kan leda till att fler tillbringar tid i närområdet under ledig tid - vilket isåfall innebär ett ökat slitage på parker, badplatser och naturmark.

Stadsdelsnämnderna behöver få medel tilldelat för klimatkonsekvenser framöver - inte bara medel för klimatanpassning och minskade utsläpp. Klimatförändringarna ger ökade driftkostnader i form av exempelvis skadade träd och gräsytor, samt snöröjning. Det finns också ett behov av en egen kontering för träd som skadats av extremväder. Kostnaderna för trädärenden var 2022 90 procent högre än 2018, och mellan åren 2018-2022 har stadsdelsnämnden bekostat trädärenden för nästan 9 miljoner kronor. Kostnaderna för klimatkonsekvenser förväntas öka i takt med klimatförändringarna, och träffar stadsdelsnämnderna på olika vis utifrån de geografiska förutsättningarna.

Översynen av nycklingen av driftmedel till stadsdelsnämnderna bör tas upp igen och hänsyn till vinterväghållning, trädärenden samt parkernas användningsgrad vägas in i nyckeln.

3.2 Investeringar

Nämnden har under planperioden lämnat önskemål till trafikkontoret om parkinvesteringsmedel för följande projekt:

Projekt (SDN:s prioritering inom parentes)	Ansvar		Budget t.o.m 2022	Beslutat 2023	2024 Parkinv	2024 Reinv	2024	2025	2026	Senare	Totalsumma Parkinvesterings- och reinvesteringsmedel	Projektbeskrivning
	LA	Anl										
HÄGERSTEN-ÄLVSJÖ Hägersten-Lijeholmen Anna Johansson/ Älvsjö Emma Sundström												
Kerstin Hesselgrens park / Vippan (1)			15,50	9,00	1,00	1,00	2,00				28,50	Parken Vippans omfattande upprustning färdigställd. Medel har överförts från parkinvestering för Herrbacken 0,9 mnrk 2023, till totalt 9,9 mnrk, samt från stadsdelens nycklade medel för att avsluta projektet.
Lekplatsen Herrbacken / Storhagen (Älvsjö) (2)			0,00	0,90	0,90		0,90	7,00			8,80	Större lekplats med en liten bollplan i Herrängen. Välbesökt av närboende, skolor och förskolor. Parkens lekutrustning behöver rustas, kompletteras och tillgänglighetsanpassas. Belysning, växtlighet och möblering behöver ses över. Slätt för pulkaåkning behöver åtgärd, minska olycksrisk. 0,9 mnrk 2023 överförs till Vippan och projektet skjuts framåt i tid.
Lugnets plaskdamm (3)			0,00	0,00	0,50		0,50	2,20	7,00		9,70	Plaskdämmen är i stort behov av upprustning då den inte fungerar som den skall gällande de krav som ställs från miljöförvaltningen. Ufformingen av dammen gör att vattnet inte cirkulerar korrekt.
Långbroparkens lekplatå (4)			0,00	0,00			0,00	0,80	8,00		8,80	Välvänd lekplats av närboende, skolor och förskolor. Sliten och i behov av upprustning, komplettering och viss omgestaltning. Ett bef. utegym behöver ersättas. Naturmarken kring lekplatsen har stora lekvärden, används flitigt av barngrupper och kringboende. Bef. stig och naturlek i form av bl a balanslek är utslitna och behöver ses över.
Elektraparken (5)			0,00	0,00			0,00			20,00	20,00	Elektraparken ligger i grönområdet i Västberga i parken förbinder flera viktiga GC-vägar Västberga med Midsommarstråken och Telefonplan. Förslag: Rusta upp promenadstråket och entréer med bl.a. ny belysning. Gällning naturområden, nya planteringar, komplettering av nya sittplatser i parken och längs gångstråken, uppustning av bollplaner och lekstolar.
Vivelparken (6)			0,00	0,00			0,00			10,00	10,00	Lekparken består av två lektyr och grönytor mellan. Lekparken ligger i villastad och utgör en naturlig samlingspunkt i området som öppen naturpark. Lekplatsen och gummityrorna är slitna. Mycket av utrustningen är trasig. Vegetation har haft svårt att etablera sig. Lekplatsen används flitigt av närboende, dagammmor samt närliggande förskolor.
					2,40	1,00	3,40	10,00	15,00	30,00		

Om nämnden tar över parkdriften i egen regi kan en större summa investeringar än vad som vanligen tilldelas behövas för inköp av maskiner och inventarier.

3.3 Verksamhetsprojekt (Driftprojekt)

Om nämnden tar över parkdriften i egen regi kan en större summa driftmedel behövas om nämnden väljer att leasa maskiner.

4 Lokalförsörjningsplan

4.1 Sammanfattning

Lokalförsörjningsplanen avser planeringen av lokaler som inte är bostäder för perioden 2024-2040. Den delas in i första planeringsperiod (2024-2031) och en andra planeringsperiod (2032-2040). Planen belyser platsbehov inom förskolan, kommande lokalförändringar inom förvaltningen, bedömd hyreskostnadsutveckling för lokaler de närmsta 10 åren, lista över enskilt drivna förskolors kapacitet respektive inskrivna barn, förvaltningens befintliga lokalbestånd samt förteckning över vad som är uppsägningsbart de tre närmsta åren.

Under planeringsperioden kommer det ställas allt högre krav på att hitta flexibla lokallösningar med högre kostnadseffektivitet för att kunna bygga nya ändamålsenliga och ekonomiskt hållbara lokaler till nämndens verksamheter. Detta kommer kräva ökad samlokalisering av olika verksamheter såväl som ökad samverkan över förvaltningsgränserna. Utan sådan målmedveten projektstyrning i tidiga skeden finns en risk att lokalkostnaderna i framtiden tar en allt större del av den årliga budgeten. Förutom samlokalisering och samverkan behöver nämnden arbeta tydligare med en strategi för ett blandat lokalbestånd som består av både friliggande hus och lokaler integrerade i bostadshus samt en fördelning av kortare och längre hyresavtal som balanserar flexibilitet och stabilitet.

Nämnden ser flera utmaningar då byggkostnaderna ökar för både privata byggaktörer liksom för Sisab och Micasa, vilket i sin tur genererar högre årshyror. För att klara framtida utmaningar ser nämnden att fokus i första hand måste ligga på att underhålla och utveckla befintliga lokaler alternativt att hyra in och anpassa redan byggda lokaler.

4.2 Planeringsförutsättningar

Befolkning totalt

Av särskild betydelse för nämndens planering är nyproduktionen av bostäder i och i nära anslutning till stadsdelsområdet. Nämnden följer utvecklingen noggrant då nybyggnationstakten ständigt förändras.

Enligt 2021 års befolkningsprognos beräknades det mellan 2023-2030 färdigställas 8 933 lägenheter inom stadsdelsområdet. Den siffran är i den senaste befolkningsprognosen reducerad till 7 245 lägenheter. Det har med andra ord minskat med 1 688 lägenheter för samma period. För perioden 2023-2031 beräknas det färdigställas 8 250 lägenheter inom stadsdelsområdet. Färdigställandet av bostäder beräknas med andra ord bromsa in under den första planeringsperioden.

Enligt den senaste befolkningsprognosen kommer befolkningen i stadsdelsområdet öka med ca 9 600 personer från år 2023 fram till år 2031, då den beräknas befolkas av ca 138 000 invånare. Prognosen har skrivits ned jämfört med fjolårets lokalförsörjningsplan då befolkningen beräknades uppgå nå 138 000 invånare redan år 2028, nu beräknas det ske tre år senare. Sammanlagt prognostiseras nu sju stadsdelar inom stadsdelsområdet minska sin

befolkning under perioden, medan tio stadsdelar ökar under samma period.

Av tabellen nedan framgår att stadsdelsområdets befolkning beräknas öka varje år under planeringsperioden. Mellan år 2023 och 2024 beräknas den exempelvis öka med 2558 invånare. Den årliga befolkningsökningen klingar av något i mitten av perioden för att återigen ta fart år 2031, då den ökar med 1 481 personer. Totalt beräknas den totala befolkningen i stadsdelsområdet öka med ca 9 600 invånare (ca 7,5 procent) mellan 2023 och 2031.

Befolkningsprognos antal invånare per stadsdel									
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Aspudden	8 971	8 918	8 843	9 034	9 297	9 519	9 553	9 728	9 822
Fruängen	9 761	9 722	9 658	9 587	9 511	9 436	9 584	9 745	9 913
Gröndal	9 099	9 043	9 085	9 012	8 935	8 862	8 793	8 731	8 671
Herrängen	3 853	3 821	3 782	3 742	3 702	3 663	3 626	3 592	3 560
Hägersten	9 796	9 772	9 850	10 183	10 655	11 385	11 897	12 286	12 611
Hägerstensåsen	8 300	8 331	8 281	8 222	8 158	8 094	8 030	7 970	8 129
Liljeholmen	17 852	18 489	18 514	18 547	18 473	18 466	18 686	18 976	19 273
Liseberg	1 509	1 501	1 491	1 481	1 470	1 459	1 449	1 440	1 431
Långbro	7 648	7 598	7 532	7 464	7 394	7 327	7 265	7 208	7 155
Längsjö	3 031	3 010	2 982	2 955	2 926	2 898	2 872	2 848	2 825
Midsommarkransen	12 126	12 408	12 564	12 584	12 609	12 633	12 660	12 568	12 475
Mälärhöjden	4 371	4 324	4 270	4 313	4 360	4 423	4 382	4 341	4 300
Solberga	13 931	14 740	15 683	15 850	15 984	16 184	16 140	16 088	16 178
Västberga	7 113	8 170	8 233	8 540	8 852	8 850	8 795	9 058	9 331
Västertorp	7 636	7 724	8 044	8 181	8 241	8 204	8 165	8 127	8 088
Älvsjö	1 435	1 427	1 526	1 519	1 509	1 500	1 615	1 736	1 813
Örby Slott	2 006	1 998	1 985	1 971	1 956	1 941	1 926	2 147	2 496
Totalt	128 438	130 996	132 322	133 184	134 031	134 842	135 438	136 590	138 071
Förändring		2 558	1 326	862	847	811	596	1 152	1 481

Befolkning barn 1-5 år

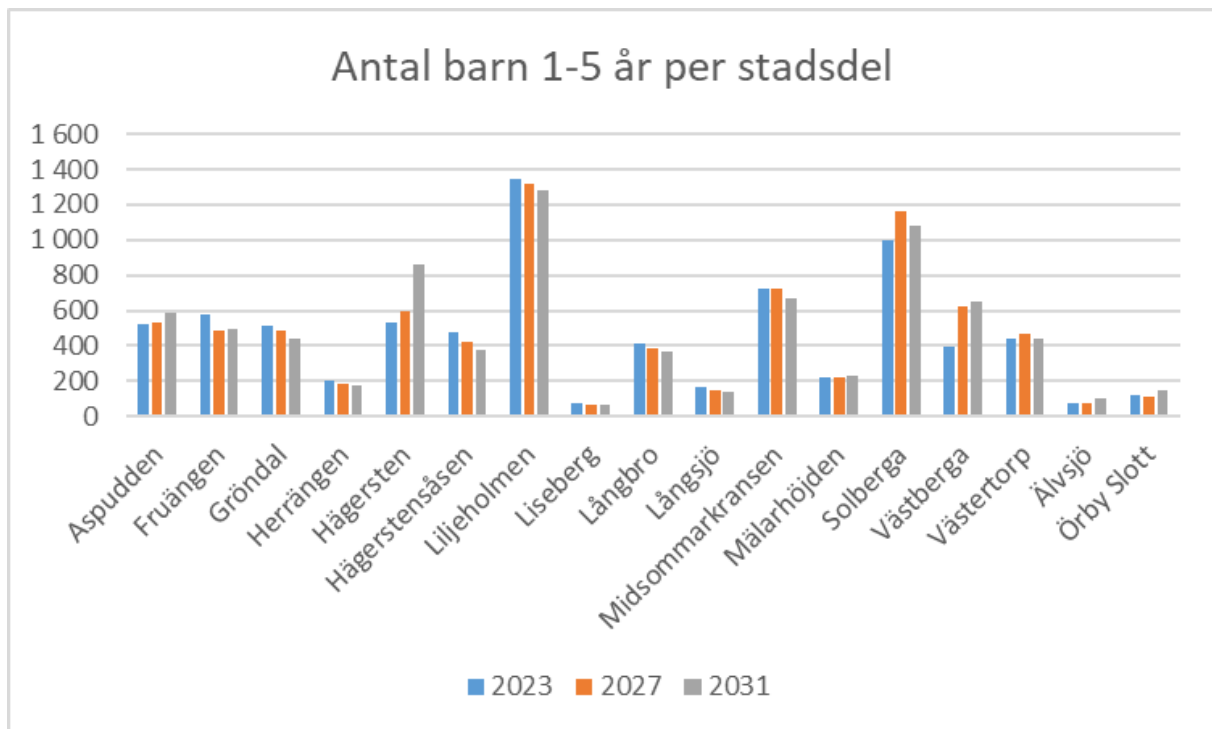
I nedan tabell framgår att antalet barn i åldrarna 1-5 beräknas öka fram till år 2031, med ca fyra procent. Vissa enskilda år minskar emellertid antalet barn enligt prognosen. I årets lokalförsörjningsplan prognosticeras det bo 8 038 barn i stadsdelsområdet år 2030, medan det i fjolårets plan prognosticerades bo ca 8 750 barn samma år. Befolkningsprognosen för antalet barn har skrivits ned sedan fjolårets plan med ca 700 barn för år 2030. Med en inskrivningsgrad på 95 procent förväntas det gå mellan ca 7 400 och ca 7 700 barn i förskolan under planeringsperioden. Den fyrprocentiga ökningen i antal barn 1-5 år kan jämföras med att hela stadsdelsområdet befolkning beräknas öka med ca 7,5 procent under samma period.

Antal barn 1-5 år per stadsdel									
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totalt	7 813	7 982	8 023	8 008	7 991	8 053	8 012	8 038	8 124
95%	7 422	7 583	7 622	7 608	7 592	7 651	7 612	7 636	7 718

I tabellen nedan framgår förändringen i antal barn fram till år 2031. Totalt sett över perioden ökar antalet barn 1-5 år med 311 enligt prognosen. Mellan 2023 och 2024 prognosticeras antalet barn att öka med 170, och mellan några enskilda år i perioden visar prognosen att antalet barn minskar.

Befolkningsförändring antal barn 1-5 år. Skillnad jämfört med föregående år enligt prognos									
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totalt	-	170	40	-15	-17	62	-41	26	86

I diagrammet nedan framgår bland annat hur de 311 barnen fördelar sig mellan stadsdelarna. Den stadsdel som bidrar mest till ökningen är Hägersten där antalet barn ökar med 326, från 536 i början av perioden till 861 i slutet. Den stadsdel som bidrar minst till ökning, i själva verket genom en minskning, är närliggande stadsdel Hägerstensåsen. Där minskar antalet barn med 103, från 481 till 377 barn under samma period.

4.3 Bedömd hyreskostnadsutveckling

Nämndens bedömning av hyreskostnadsutvecklingen redovisas i tabellen nedan. Bedömningen är en sammanvägning mellan befintliga hyreskostnader (2023) och planerad kommande utökad införhyrning samt planerad avveckling.

Hyreskostnadsutveckling för lokaler 1-10 år											
(mnkr)	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Sammanlagt	176,0	179,0	180,0	180,0	180,0	180,0	180,0	180,0	180,0	180,0	180,0
-varav pedagogiska lokaler	157,0	159,0	162,0	161,0	161,0	161,0	161,0	161,0	161,0	161,0	161,0
Årliga hyresgenererande inv.utg.			44,7	66,0							

Nämnden ser risk för att kostnadsutvecklingen under planeringsperioden kommer innebära att lokalkostnaderna tar en allt större del av den årliga budgeten. Förutom för förskoleverksamheten (förskolor) så gäller det även för verksamheter inom social omsorg (familjecentraler, öppenvårdlokaler, lokal för boendestödjare, träfflokaler etc), stadsmiljöverksamheten (parklekar), barn, -kultur- och fritidsverksamheten (fritidsgårdar) samt funktionsnedsättning (daglig verksamhet). Det ställer ökat krav på att kostnadseffektivitet genomsyrar processen från start för ökat samutnyttjande, samverkan över förvaltningsgränserna och flexibilitet över tid.

4.4 Samverkan

Lokalförsörjningens syfte är att förvaltningens verksamheter ska bedrivas i ändamålsenliga och kostnadseffektiva lokaler med inriktning att lokal- och hyreskostnaderna begränsas för att möjliggöra goda resurser till verksamheten. Förvaltningen behöver regelbundet göra omprövningar av planerade och pågående lokalprojekt för att säkerställa ett lokalbehov och kostnad i balans. Förvaltningen ska göra en översyn av sina lokalförhyrningar med målsättningen att primärt hyra lokaler i av staden ägda byggnader.

För att skapa mer kostnadseffektiva lokaler krävs ökad samlokalisering av flera verksamheter. För en lyckad samverkan med andra nämnder krävs samsyn redan vid idéstadiet av planeringen. Detta kräver gemensamma mål med principöverenskommelser mellan nämnderna. Ett sätt att hantera frågan kan vara obligatorisk samverkan mellan stadsdelsnämnder vid planering av lokaler nära stadsdelsområdesgränsen. Exempel på aktuellt behov av samverkan under planeringsperioden kan inbegripa äldreomsorgen (äldrecentrum) samt kulturförvaltningen (exempel för ny kulturskola).

4.5 Kommunal verksamhet - annan än pedagogisk verksamhet

4.5.1 Summerande analys av nuläge samt framtida planering

Lokalbehov för annan kommunal verksamhet än förskoleverksamhet har inte samma planeringsmodell som förskolan har. Det finns inga särskilda nyckeltal då det för sådana verksamheter inte finns en direkt koppling till befolkningsutvecklingen. Planeringen påverkas inte heller av externa aktörer i samma utsträckning. I ett övergripande perspektiv ser nämnden över möjligheter till att öka lokalers nyttjandegrad genom att samutnyttja lokaler i en högre utsträckning. För att kunna utnyttja lokalerna mer effektivt över tid måste även flexibiliteten i nämndens lokaler öka.

4.5.2 Nuläge 31 januari 2023

Stadsdelsförvaltning arbetar fortfarande med konsekvenser av sammanläggningen av Hägersten-Liljeholmen- och Älvsjö stadsdelsförvaltning när det kommer till lokaler som inte är ändamålsenliga. Sammanläggningen ägde rum under en pandemi och det är nu efter att pandemin har lagt sig som ytterligare konsekvenser blir tydliga. Det rör sig bla om ett kontorshus och en besöksmiljö som inte räcker till samt att familjeenhetens ökade inflöde medför en personalökning som gör det svårt att få plats. Det finns också ett motstånd mot att gå från delade rum till kontorslandskap och flexkontor. Nämnden har i nuläget en beräknad årlig hyreskostnad om ca 44 mnkr för dessa lokaler.

4.5.3 Lokalbehov för annan kommunal verksamhet

Nämnden gör en genomlysning av olika verksamheter som skulle kunna dela eller samverka kring lokaler eller placeras inom samma lokal. Under 2025 kommer två dagliga verksamheter flytta p.g.a. att avtalen är uppsagda. Att samla verksamheter under samma tak ses som en fördel och som en besparing, och ytor bör även kunna delas över tid. Utifrån att andelen äldre kommer att öka kommande år, kommer även behovet av hemtjänstinsatser att öka. Behov av lokaler för hemtjänsten har funnits under en tid och bedöms öka framöver.

4.5.4 Planerade lokalförändringar för år 2024-2031 (första planeringsperioden)

Nämnden har följande beslutade lokalförändringar för den första planeringsperioden.

- Gruppboende Fruängens kyrkogata
- Vippan
- Sannadalshuset

Nämnden fortsätter att se över möjligheterna att helt eller delvis lämna alternativt omvandla nedanstående lokaler. Samtidigt görs en genomgång av vilka verksamheter som skulle kunna samnyttja lokaler.

- Daglig verksamhet Örnberg. Fastighetsägaren har meddelat att hyresavtalet inte kommer förlängas efter år 2025 på grund av omvandlingen av Örnbergs industriområde till bostadskvarter. Utredning av ny lokal pågår.

- Aktivitetscenter Fruängsgården. I samband med att ombyggnationen till seniorbostäder i del av Fruängsgården står klara öppnar eventuellt även ett aktivitetscenter som kommer drivas i nämndens regi. Utredning pågår.
- Öppenvård barn och ungdomar, Fruängen, Elsa Brännströms gata 68-70. Utredning pågår för att hitta ändamålsenliga lokaler alternativt ta över utförarverksamheternas lokal bredvid, Elsa Brännströms gata 66, och hitta nya lokaler till samtliga utförarchefer i stadsdelen.
- Familjecentral i Älvsjö. Utredning pågår om inrättandet av en ny familjecentral och dess lokalbehov. Det hyr tillfälligt in sig hos Region Stockholm, men lokalerna är inte ändamålsenliga.
- Träfflokalen Folkparksvägen - Utredning av nya lokaler pågår.
- Ungdomens hus - Utredning av nya lokaler pågår då verksamheten behöver en bättre plats att vara på och samlokalisering övervägs med träfflokaler.

4.5.5 Planerade lokalförändringar för åren 2032-2040 (andra planeringsperioden)

Planering av lokalförändringar för andra lokaler än förskolelokaler har kortare planeringshorisont och nämnden har ingen färdigställd analys för den andra perioden. Nämnden har därför ingen information om lokalförändringar för den andra planeringsperioden.

4.6 Pedagogisk verksamhet

4.6.1 Summerande analys av nuläge samt framtida planering

Årets lokalförsörjningsplan påvisar att överskottet av platser för barn i förskolan bedöms öka markant i den första planeringsperioden jämfört med vad som prognosticeras ifjol. Befolkningsprognosen för barn 1-5 år pekar mot en ökningstakt på ca 4 procent för perioden 2023-2031. Totalt år 2031 beräknas det bo ca 8 124 barn i åldrarna 1-5 år i stadsdelsområdet.

Tillskillnad mot den första planeringsperioden där antalet barn minskade enskilda år, så beräknas det öka varje år under den andra planeringsperioden. Mellan år 2032-2040 beräknas antalet barn 1-5 år totalt öka med 1 121, vilket motsvarar hela 13,6 procent. Det kan med andra ord konstateras att befolkningsutvecklingen för barn 1-5 förväntas accelerera under den andra planeringsperioden.

Det kommer ställas allt högre krav på att hitta flexibla lokallösningar med högre kostnadseffektivitet för att kunna bygga nya ändamålsenliga och ekonomiskt hållbara lokaler till nämndens verksamheter.

4.6.2 Nuläge 31 januari 2023

För förskoleverksamheten har ett minskat antal barn i ålder 1-5 år under 2022 jämfört med prognos 2021 inneburit ändrade förutsättningar för planeringen. Tillfälliga lokaler (paviljonger) har avvecklats under 2022 och vissa utvalda permanenta förskolelokaler har stängt verksamheten tillfälligt för att kunna ta lokalerna i bruk igen när behovet uppstår.

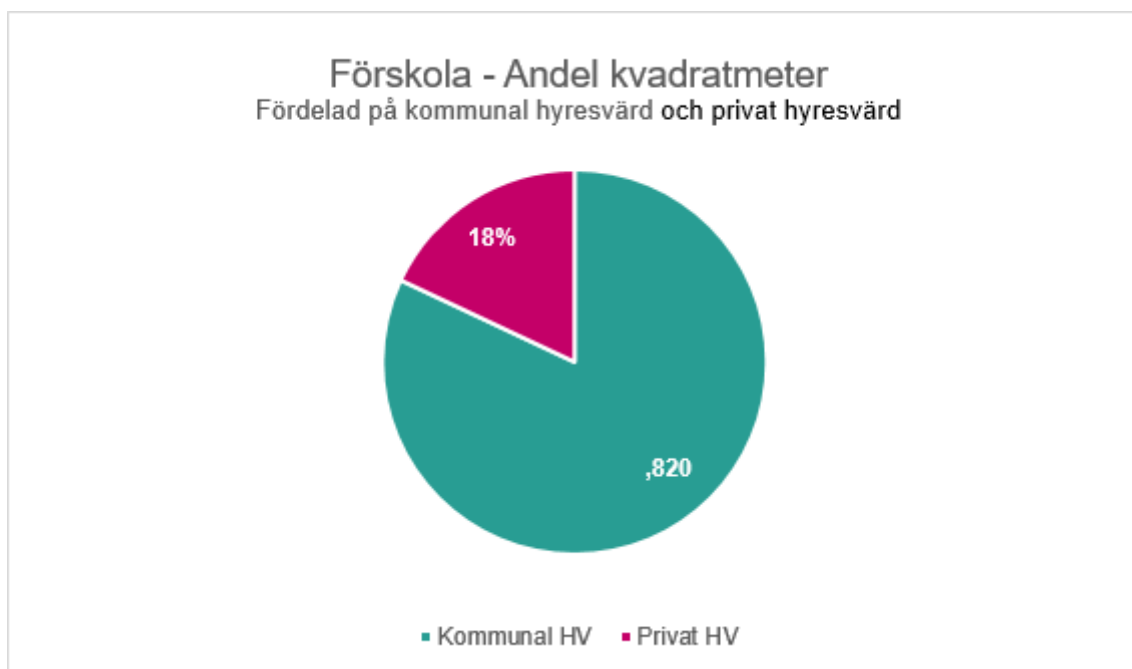
År 2023 finns det 7 813 barn i åldrarna 1-5 år enligt den senaste befolkningsprognosen.

Stadsdelsnämndens inskrivningsgrad i förskolan för barn 1-5 år ligger på ca 95 procent vilket skulle innebära att ca 7 422 barn går i förskolan. På grund av olika mätpunkter under året samt så kallade säsongvariationer är det i nuläget emellertid 7 171 barn inskrivna i förskola i stadsdelsområdet, och av dessa är 5 543 barn inskrivna i kommunal förskoleverksamhet och 1 628 barn inskrivna i enskilt drivna förskolor.

Bedömd kapacitet i förskolor inom förvaltningen är 8 041 för år 2023, varav 6 032 i kommunal regi och platser och bedömd kapacitet i enskild regi är 2 009 platser, vilket ger ett totalt överskott om 870 platser. Att antalet barn i åldrarna 1-5 år minskade 2022 jämfört med befolkningsprognosen innebär att stadsdelsförvaltningen har ett överskott av förskolelokaler i de flesta stadsdelar.

Nämnden behöver 500 platser i överskott eftersom säsongvariationen är hög. I maj år 2022 hade nämnden som högst 5 839 barn inskrivna i kommunal verksamhet och som lägst 5 243 barn, vilket medför en säsongvariation om 596 platser.

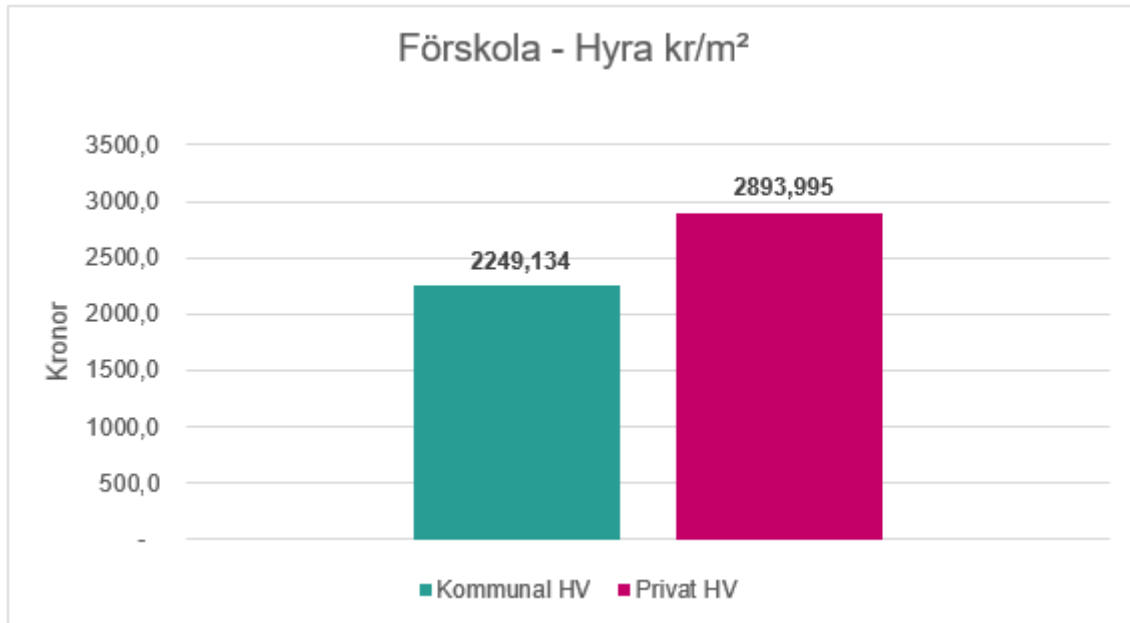
I diagrammet nedan framgår andel kvadratmeter på förvaltningens förskolor uppdelat på kommunala respektive privata hyresvärdar. Kommunala hyresvärdar har ökat med 5 procentenheter, och utgör nu 82 procent av de totala antalet kvadratmeter inom stadsdelsområdet.

I diagrammet nedan framgår hyra i kronor per kvadratmeter uppdelat på kommunala respektive privata hyresvärdar. Kvadratmeterhyran har ökat för båda formerna sedan förra

lokalförsörjningsplanen, men mest har det ökat för kommunala hyresvärdar där det har ökat med 533 kr per kvadratmeter. Dyrast är emellertid fortfarande privata hyresvärdar som är 645 kr dyrare per kvadratmeter än kommunala.

4.6.3 Planering av lokaler för år 2024-2031 (första planeringsperioden)

Lokalbehovet under den första planeringsperioden

Det bedömda behovet av platser ställs i relation till kapaciteten av förskoleplatser för att påvisa vilken differens (under-/överskott) som råder. I tabellen nedan framgår att år 2024 är det bedömda behovet av barn i förskola 7 118 och platskapaciteten 8 149. Det innebär att differensen i form av överskott av platser det året är 1 031 platser. I slutet av planeringsperioden minskar överskottet till ca 800 platser. I fjolårets lokalförsörjningsplan bedömdes överskottet vara runt 200 i början av perioden och runt 800 i slutet.

Årets lokalförsörjningsplan påvisar således att överskottet av platser för barn i förskolan bedöms öka markant i den första delen av perioden i tabellen nedan.

	Befintligt år 2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Totalt bedömt behov av platser för barn i förskola	7 171	7 118	7 158	7 162	7 165	7 245	7 243	7 293	7 396
Kapacitet platser för barn i förskola	8 041	8 149	8 221	8 221	8 221	8 221	8 221	8 221	8 221
varav kapacitet antal platser i enskilt driven/fristående förskola	2 009	2 009	2 009	2 089	2 089	2 089	2 089	2 089	2 089
Differens	870	1 031	1 063	1 059	1 056	976	978	928	825

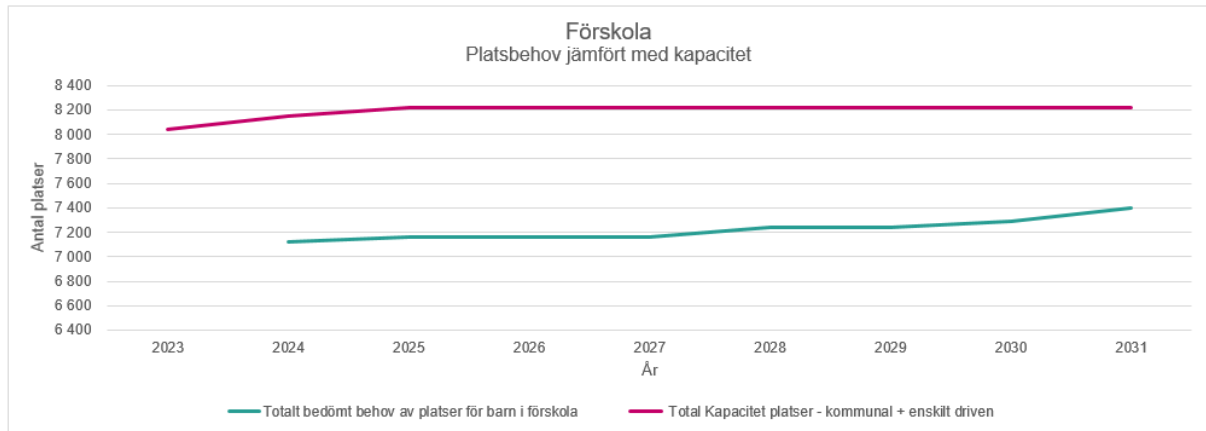
Befolkningsprognosen för barn 1-5 år pekar mot en ökning på ca 4 procent för perioden 2023-2031. Totalt år 2031 beräknas det bo ca 8 124 barn i åldrarna 1-5 år i stadsdelsområdet. Det totala bedömda behovet av platser uppgår samma år (dock vid en annan tidpunkt på året) till 7 396 st enligt tabellen ovan. Med en kapacitet om 8 221 ger det ett överskott av platser om 825 st, och det innebär att det finns kapacitet i stadsdelens förskolor hela perioden trots ny bostadsbebyggelse. Tidigare års prognoser har pekat mot betydligt högre ökningstakt av målgruppen än 4 procent och det bedömda behovet av platser i förskolan bedömdes i slutet av planeringsperioden uppgå till ca 8 300 (år 2030).

Utmaningen framöver blir att säkra byggbar mark som ger bra utomhusmiljö för förskolebarn när befolkningskurvan går upp igen. Tillgången till byggbar mark kommer minska och stort fokus måste läggas på den långsiktiga planeringen och att i samarbete med Sisab hitta ändamålsenlig mark för friliggande förskolor med förskolegårdar upp mot 3000 kvm. Det ställer krav på god planering i tidiga skeden och på både flexibla lösningar och hyresavtal.

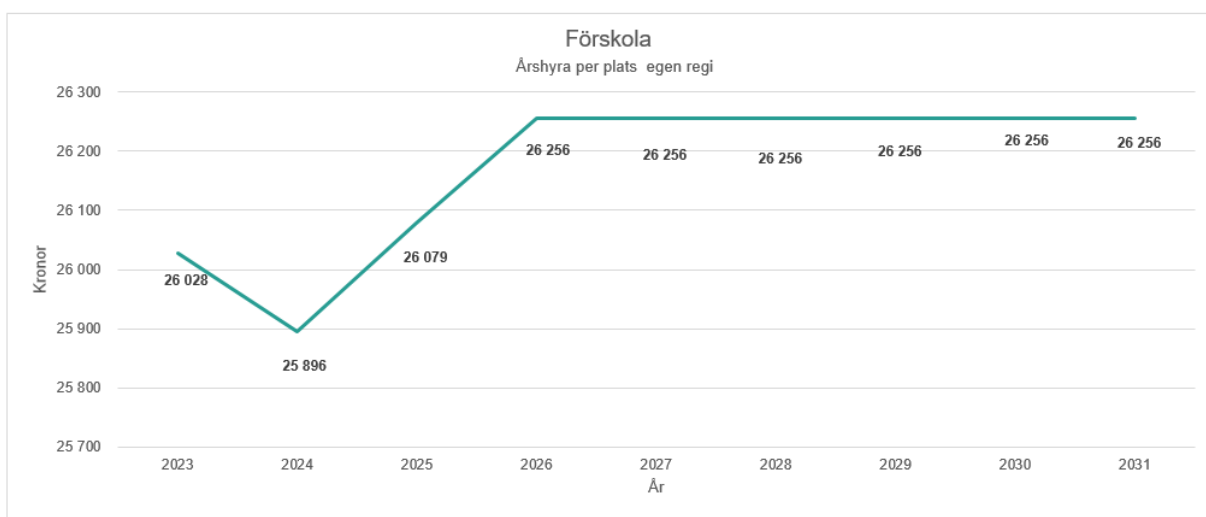
I dagsläget med höga byggkostnader, ökade räntor och en allmän oro på marknaden kan ett antal projekt skjutas på framtiden. Totalt år 2031 beräknas det bo ca 8 124 barn 1-5 år, var av cirka 7 396 bedöms söka förskoleplats. Kapaciteten av förskoleplatser är under hela första planeringsperioden över 8 000 sammantaget kommunalt och enskilt drivna. Det medför att det är extra viktigt att följa tidiga skeden för nyproduktion. De förskoleprojekt som är inlagda i nyproduktionsprojekten kan komma att utgå om befolkningstakten 1-5 år fortsätter att minska.

En utmaning för framtida planering är att hitta kostnadseffektiva lokallösningar. Planerade förskolor som nämnden projekterar tillsammans med Sisab har kraftigt stigit i pris. Även förskolor som byggs i bottenvåningen på flerbostadshus ökar kraftigt i pris till följd av inflationen. Nämnden behöver därför fokusera ännu mer på att bibehålla, utveckla och underhålla befintliga lokaler alternativt hyra in och anpassa redan byggda lokaler samt utreda om det i specifika områden kan vara ett alternativ med paviljonger, när behovet finns.

I grafen nedan illustreras hur den beräknade kapaciteten överstiger det beräknade behovet under hela planeringsperioden.

I grafen nedan illustreras årshyran per plats inom egen regi. Likt fjolårets plan beräknas botten under planeringsperioden nås år 2024. I årets plan är den emellertid inte lika djup då hyran per plats beräknas till 25 896 kronor. Det är 6 480 kronor högre än för ett år sedan.

Planerade lokalförändringar under den första planeringsperioden

Nämnden har aviserat ett behov av förskoleplatser vid i planerad nybyggnation, de flesta är i tidiga skeden och kan komma att utgå då det under hela den första planeringsperioden finns ett överskott av platser. Det finns vissa områden där platsantalet tangerar behoven och där behöver befintliga förskolor i förstahand analyseras utifrån eventuell tillbyggnad och i andra fall kan ytterligare förskolor behöva avvecklas alternativt läggas i malpåse för senare behov.

Gatuadress eller fastighetsbeteckning	Verksamhet	Behov uppstår alt. lokalen bedöms tas i drift(år)	Tillkommande kapacitet i antal platser(endast pedagogisk verksamhet)
Packrummet 12	Förskola	2024	108
Telefonstolpen 1	Förskola	2025	96
Baretten 2		2026	128
Majblomstret	Förskola	2026	80
Fader Bergsström	Förskola	2028	64
Fader Bergsström	Förskola	2028	64
Kv Klubbacken	Förskola	2028	128
Stubinen	Förskola	2028	64
Pincetten 1	Förskola	2028	72
Vinrankan 2	Förskola	2028	72
Marievik 22	Förskola	2029	64
Årsta 1:1	Förskola	2030	128
Västberga 1Vivelns bollplan	Förskola	2032	96
Västberga 1:8		2033	96
Hemgården	Förskola	2033	96
Pytsen	Förskola	2035	48
Timotejen 34	Förskola		128

4.6.4 Långsiktig planering av behovet av lokaler mellan år 2032-2040 (andra planeringsperioden)

Lokalbehov under den andra planeringsperioden

I tabellen nedan framgår utvecklingen av antalet barn 1-5 år. Tillskillnad mot den första planeringsperioden där det minskade enskilda år, så beräknas det öka varje år under den andra planeringsperioden. Mellan år 2032-2040 beräknas det öka med 1121 barn, vilket motsvarar 13,6 procent. Under den första planeringsperioden var motsvarande siffra 4 procent. Det kan med andra ord konstateras att befolkningsutvecklingen för barn 1-5 förväntas accelerera under den andra planeringsperioden.

År	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
1-5 år	8 251	8 388	8 529	8 671	8 808	8 950	9 093	9 234	9 372
95%	7 839	7 968	8 102	8 238	8 367	8 502	8 638	8 773	8 904

Denna utveckling ställer krav på att redan i början av den första planeringsperioden fortsätta arbetet med att hitta byggbar mark lämpliga för friliggande förskolor med stor friyta som ska stå färdiga i början eller mitten av den andra planeringsperioden. Nämnden bör därför tillsammans med Sisab arbeta för att på lång sikt skapa beredskapsmark för förskolor. Det behöver göras etableringsanalyser i de områden där det planeras för utbyggnad av bostäder och där befolkningsökningen ännu inte finns i aktuell befolkningsprognos.

Planerade lokalförändringar under den andra planeringsperioden

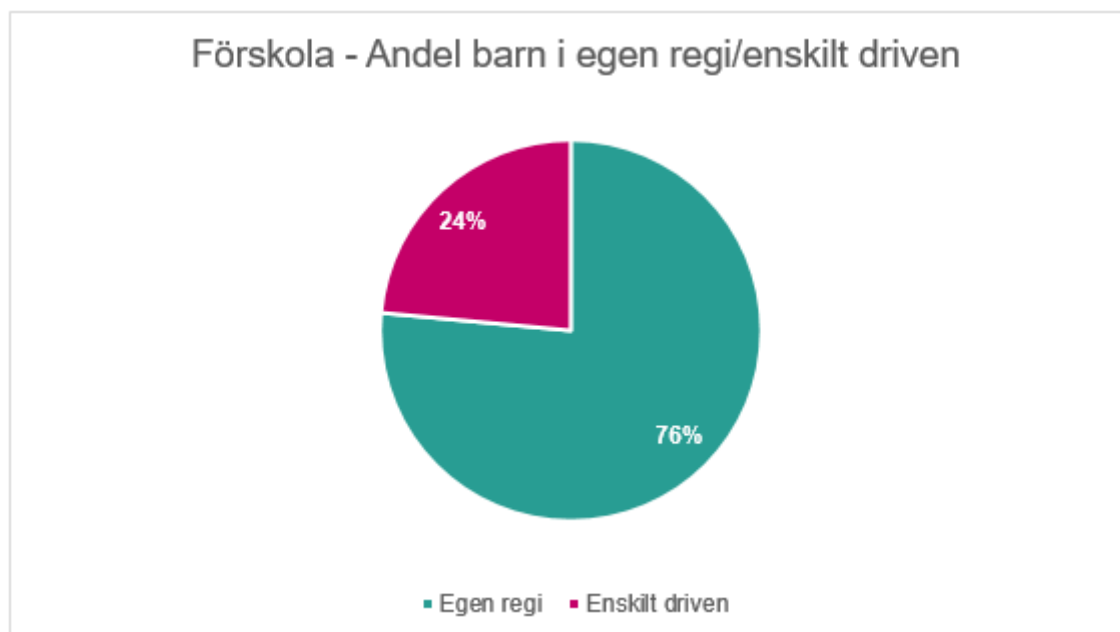
Nämnden har ingen detaljerad information om lokalförändringar för den andra planeringsperioden. Nyligen påbörjade utredningar för att hitta mark lämpliga för friliggande förskolor kommer bedömt innebära färdigställande av ett par i inledningen av den andra planeringsperioden. Arbetet med koncept- och modulförskolor kommer sannolikt fortsätta för att minska byggkostnaderna. Förskolor integrerade i bostadshus kommer fortsätta att följa nyproduktionen av bostäder.

4.6.5 Enskilt driven förskola eller fristående skola

Nuläge 31 januari 2023

I Hägersten-Älvsjös stadsdelsområde drivs 33 förskolor i enskild regi. I nuläget är 1 628 barn inskrivna i förskoleverksamheter som drivs i enskild regi. Kapaciteten bedöms ligga på 2 009 förskoleplatser.

I diagrammet nedan framgår andel barn i förskola i egen regi kontra enskilt driven. Fördelningen mellan huvudmän är nästintill oförändrad mot fjolårets lokalförsörjningsplan. Förskola i egen regi har i innevarande års plan minskat med 1 procentenhet till fördel för enskilt driven.

Lokalförändringar enskilt driven förskola eller fristående skola

Enligt nämndens sammanställning beräknas 16 nya förskoleavdelningar tillkomma i enskild regi t.o.m. 2031. Det handlar om tre förskolor som byggs i samband med nyproduktion av bostäder.

Bedömningen av behovet av förskoleplatser i kommunal regi påverkas av utvecklingen av förskolor i enskild regi vilket ställer krav på utökad samverkan och informationsutbyte med aktörer som driver förskola i privat regi.

4.7 Övrig information

4.7.1 Särskild redovisning av vissa lokalprojekt

Lokaler vars hyresavtal är uppsägningsbara inom tre år

En sammanställning av nämndens lokaler som kan sägas upp inom en 3-årsperiod är framtagen enligt stadsledningskontorets anvisningar. Sammanställningen redovisas i en förvaltningsintern uppföljning. Uppföljningen sker tertialvis genom rapportering till avdelningschefer och stadsdelsdirektör. Nämnden bevakar varje enskild införhyrning och har en tilltänkt strategi utifall en lokal sägs upp av hyresvärden. I händelse av en uppsägning utförs även en prövning av strategin och om hyresobjektet fortfarande är ändamålsenligt.

5 Övriga redovisningar

Staden som helhet

Det strategiska arbetet med samverkan kring målgruppen vuxna missbrukare behöver prioriteras. Lösningarna som erbjuds målgruppen behöver bli fler och mer långsiktiga, och kring detta behöver samverkan ske. Arbetet med vuxna missbrukare kan också ses som en del av det förebyggande arbetet kring barn.

Otryggheten i flera av stadens verksamhetsområden har eskalerat på senare tid, och en stadsövergripande samverkan mellan berörda nämnder och bolag vore önskvärd. Otryggheten riskerar att störa ut näringsidkare eller andra verksamheter, samtidigt som de otrygghetsskapande inslagen inte bara bör flyttas till en annan plats.

Att kunna beräkna den relativa energiförbrukningen och inte bara den totala vore positivt utifrån jämförande perspektiv. En del stadsdelsförvaltningar gör detta manuellt, men ett automatiserat och stadsövergripande system för detta skulle underlätta i arbetet med energieffektiviseringar.

Stadsdelsnämnden ser ett behov av att vidga perspektiven i kris- och beredskapsarbetet. Två exempel är att stärka barnperspektivet och klimatperspektivet. För ett brett genomslag görs det här arbetet med fördel i samverkan med andra berörda nämnder.

Medborgarbudget och medborgarinflytande

Stadsdelsnämnden har i sin verksamhetsplan för 2023 fattat beslut om att utreda möjligheten att genomföra ett projekt med medborgarbudget. Nämnden kommer att ta inspiration av andra stadsdelsnämnden som arbetat med metoden tidigare. Den idé som arbetas utifrån är att genomföra medborgarbudget i ett lekplatsprojekt med målgruppen unga med funktionshinder under planperioden.

För att utveckla insatser som både efterfrågas och ger resultat behöver stadsdelsförvaltningen förstå klienters och brukares behov. Därför behöver avdelningarna inom den sociala omsorgen bli bättre på att involvera funktionsnedsatta samt barn, ungdomar och vuxna som har kontakt med socialtjänsten för att förstå vilka behov de har och hur de uppfattar våra tjänster för att kunna utveckla nya arbetssätt och metoder. Avdelningarna avser att använda tjänstedesign som en metod och än mer använda Open-lab och för utveckling där brukare är

med och utvecklar nya idéer. Ombyggnationer och förbättringar kommer att göras i dialog med brukare för att ta del av deras behov och upplevelser.

Taxor och avgifter

Inga andra taxor eller avgifter planeras utöver de som har beslutats av kommunfullmäktige.

Lars Wennberg
tf. stadsdelsdirektör
Hägersten-Älvsjö
stadsdelsförvaltning

Alex Baena
avdelningschef
Hägersten-Älvsjö
stadsdelsförvaltning

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Lars Wennberg, tf stadsdelsdirektör	2023-04-03
Alex Baena, avdelningschef	2023-04-03